

Marjo Isotalus

”Eikä tuntenut hetkeäkään olevansa vanki”
DRAAMAA KALTEREIDEN TAKANA

Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Taiteen yksikkö/Esittävä taide
Toukokuu 2010

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO.....	1
2 KIPINÄ VANKILATYÖHÖN.....	3
3 DRAAMATYÖPAJA.....	6
4 SIIVETTÖMÄN PERHOSEN MAHDOLLISUUS LENTÄÄ – DRAAMAA VANKILASSA.....	8
4.1 Aloitus.....	8
4.2 Ennakko-odotukset.....	9
4.3 Tavoitteet.....	10
4.3.1 Tavoitealueet.....	10
4.3.2 Henkilökohtaiset tavoitteet.....	10
4.4 Ajatuksiani ennen työpajoja.....	11
5 TYÖPAJAT.....	12
5.1 Työpaja 1 - ”Mitä on draama?”.....	12
5.2 Työpaja 2 - ”Ravistelevia asioita”.....	16
5.3 Työpaja 3 - ”Voisikohan presidentti armahtaa”.....	19
5.4 Työpaja 4 - ”Taas se laittaa meidät näyttelemään”.....	21
5.5 Työpaja 5 - ”Jäi hyvä mieli”.....	24
6 OHJAAJANA VANKILATYÖSSÄ.....	26
6.1 Teatteri-ilmaisun ohjaajan osaaminen.....	26
6.2 Kalterit esteenä draamatyöpajoille.....	26
6.3 Perhosen lailla – Työpajojen merkitys vangeille.....	27
6.4 Työpajoihin osallistuneiden palaute.....	29
6.5 Vankilan työntekijöiden palaute.....	31
7 PALA HISTORIAA VANKILADRAAMASTA.....	33
8 POHDINTA.....	35
8.1 Tavoitteiden toteutuminen.....	35
8.2 Vahvuudet ja heikkoudet.....	38
8.3 Muutos minussa.....	38

LÄHTEET

LIITTEET

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Taiteen Yksikkö	Aika Toukokuu 2010	Tekijä/tekijät Marjo Isotalus
Koulutusohjelma Esittävä taide		
Työn nimi ”Eikä tuntenut hetkeäkään olevansa vanki.” DRAAMAA KALTEREIDEN TAKANA		
Työn ohjaaja Marjo-Riitta Ventola		Sivumäärä 40
Työelämäohjaaja Susanna Schugk		
<p>Tämä opinnäytetyö on tehty Hämeenlinnan vankilassa naistutkintavankien osastolla. Opinnäytetyön tekijä ohjasi naistutkintavangeille yhteensä viisi kahden tunnin mittaista draamatyöpajaa. Työpajat koostuivat toiminnallisista harjoituksista sekä roolityöskentelystä. Aiheina työpajoissa olivat tunteet ja naiseus. Opinnäytetyö on hankkeistettu. Työn lähtökohtana oli tekijän kiinnostus soveltaa draaman käyttöä vankilaympäristöön ja mahdollisesti laajentaa omaa työkenttäänsä. Opinnäyte perustuu tekijän kokemuksiin siitä, kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja lähestyy itselleen vierasta työympäristöä sekä aihetta. Opinnäytetyö etenee hermeneuttisen menetelmän avulla. Siinä tekijä oman tulkintansa avulla pyrkii ymmärtämään työympäristöään sekä työpajoissa tekemiään huomioita. Tekijä pohtii kokemuksiansa kautta omia teatteri-ilmaisun ohjaajan valmiuksiaan ja kehitysalueita vankilatyössä. Työssä tarkastellaan myös draaman käytön merkitystä työpajoihin osallistuneille sekä heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään työpajoista. Työssä tuodaan tekijän kokemusten kautta esille vankiladraaman mahdollisuuksia. Opinnäytteessä laajennetaan draamatyöskentelyn kuvaa nostamalla esille muualla maailmassa jo tehtyjä vankiladraamoja.</p> <p>Aineistona on käytetty tekijän työpäiväkirjaa, jota hän kirjoitti koko prosessin ajan. Työpäiväkirja koostuu tekijän omista kokemuksista sekä vankilan työntekijöiden ja vankien huomioista sekä kokemuksista. Aineistoa on kerätty myös kyselylomakkeilla työpajoihin osallistuneilta sekä palautteella vankilan työntekijöiltä. Lisäksi opinnäytteen tekijä on tutustunut alan kirjallisuuteen sekä draaman kuntouttavaan merkitykseen.</p> <p>Aineiston analyysin perusteella voidaan päätellä työpajojen onnistuneen ja olleen merkityksellisiä tunteiden ilmaisun kannalta työpajoihin osallistuneille. Työn tekijän havaintojen mukaan voidaan myös todeta roolityöskentelyn antavan osallistujille mahdollisuuden oman identiteetin tutkimiseen, syventämiseen sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamiseen.</p>		

Asiasanat

Vankiladraama, soveltava draama, dialogisuus, roolityöskentely, ohjaajuus

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Art unit	Date May 2010	Author Marjo Isotalus
Degree programme Degree of performin arts		
Name of thesis "Not for a moment I felt like being a prisoner." DRAMA BEHIND THE PRISON BARS		
Instructor Marjo-Riitta Ventola	Pages 40	
Supervisor Susanna Schugk		
<p>This thesis was made in the Hämeenlinna prison with women in pretrial detention. The author of this thesis directed five drama workshops for the women in pretrial detention; each drama workshop lasted for two hours. The drama workshops consisted of activity exercises and role plays. The themes in the workshops were emotions and femininity. This thesis was a project with Hämeenlinna prison. The starting point for this work was the author's personal interest in applying drama in prison surroundings and expanding her own workfield. This thesis is based on the author's experiences on how the drama instructor approaches unfamiliar work surroundings and a new field to herself. This thesis was conducted with a hermeneutic method, where the author tries to understand her work surroundings, and her observations in the workshops with her own interpretation. The author reflects through her experiences her ability to work and develop in prison work. This thesis observes the meaning of drama exercises for participants in the workshops, and their experiences and thoughts about the workshops. This thesis brings up the possibilities for prison drama through the author's own experiences. The thesis expands the picture of drama work by giving examples from the history of the prison dramas.</p> <p>The author's work diary was used as research material, in which the author wrote throughout the whole process. The work diary consists of the author's own experiences, and the observations and experiences of the prison workers and the prisoners. The material was gathered with questionnaire from the participants in the drama workshops and with the feedback from the prison workers. In addition, the author has familiarized herself with the literature of the field and the meaning of rehabilitating effect of dramas.</p> <p>As a conclusion from the analysis of the material it can be seen that the drama workshops were successful and meaningful for the participants. From the observations of the author it can be seen, how the role play gives an opportunity for the participants to explore their own identity and practise their social skills.</p>		
Key words Prison drama, applied drama, philosophy of dialogue, role play, directing		

JOHDANTO

Kiinnostuin aiheesta kuusi vuotta sitten, kun opiskelin viimeistä vuottani lähihoitajaksi. Opiskelujeni aikana työskentelin erityisryhmien kanssa ja mielessäni pyöri myös vankilatyö. Silloin en ollut varma siitä, mitä työ tulisi olemaan. Mutta nyt kuuden vuoden jälkeen koin, että minulla mahdollisesti voisi olla ammatillisia valmiuksia työskennellä vankilassa.

Keväällä 2009 otin yhteyttä Hämeenlinnan vankilaan. Sovimme vankilan apulaistohtajan kanssa tapaamisen heinäkuulle 2009. Ensimmäisessä tapaamisessa sovimme, että pitäisin naistutkintavangeille viisi kaksi tuntia kestoltaan olevaa draamatyöpajaa. Toteutin työpajat syksyllä 2009. Työni lähtökohdaksi valitsin ryhmälähtöisyyden. Kaikki viisi työpajaa olivat kokeilevia kertoja, joiden tarkoituksena oli selventää itselleni draaman soveltamismahdollisuuksia vankilassa. Työpajat sisälsivät toiminnallisia harjoitteita sekä roolityöskentelyä. Aiheina työpajoissa olivat tunteet ja naiseus. Vankila työpaikkana oli itselleni paitsi uusi, myös haastava ympäristö. Näin ollen työpajojen toteutuminen muodostui päätavoitteekseni, mikä olisi ollut opinnäytteeni onnistumisen kannalta jo riittävää. Opinnäytetyöni on hankkeistettu.

Lähestyn opinnäytetyötäni hermeneuttisen menetelmän kautta. Pohdin työpajoissa syntyneitä kokemuksiani ja tuon sitä kautta esille omia teatteri-ilmaisun ohjaajan valmiuksiani sekä kehitysalueitani. Tarkastelen työpajoihin osallistuneiden kokemuksia tuomalla esiin heidän mielipiteitään ja havaintojaan. Pyrin myös omien tulkintojeni avulla ymmärtämään työpajoissa tekemiäni havaintoja. Opinnäytteeni on omiin kokemuksiini perustuva työ siitä, kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja lähestyy itselleen vierasta työympäristöä sekä aihetta.

Lähdemateriaalina työssäni käytän omaa työpäiväkirjaa, jota pidin ensimmäisestä vankilatapaamisesta lähtien. Käytän myös osallistujilta saamaani palautetta sekä rikosseuraamusesimiehen havaintoja työpajoistani. Peilaan ajatuksiani kautta linjan Paulo Freiren (1921–1997) kasvatusteoriaan. Freire on maailmankuulu pedagogi ja hänet mainitaan myös dialogisen kasvatuksen edistäjänä. Käytän lähdema-

terialina Freiren kirjaa ”Sorron pedagogiikka” (2005). Hänen tuotantonsa yhdistää monia erilaisia ajatusperinteitä, jonka omimpana tuotantona voi pitää näiden aineiden tuomista yhteen kasvatusajattelun kentällä. Freire sitoo pedagogiikassaan yhteen kolme läheisesti toisiinsa liittyvää 1950-luvun suuntausta – eksistentiaalisen fenomenologian, humanistisen marxismin ja radikaalin kristillisen teologian. (Freire 2005;Hannula 2000, 4.)

Muita merkittäviä lähteitä ovat Allan Owensin haastattelu, jonka tein kesällä 2009. Allan Owens toimii Chester College of the University of Liverpoolin draama- ja teatteriopintojen vanhempana lehtorina ja draaman tarkastajana. Owens tekee jatkuvasti työtä draamakasvatuksen parissa kaikilla koulutusasteilla sekä vankiloissa ja erilaisissa yhteisöissä Englannissa ja ulkomailla. Haastattelun tarkoituksena oli saada tietoa hänen tekemästään vankilatyöstä ja sitä kautta jäsentää omaa tulevaa työskentelyäni vankilassa. Owensin haastattelu antoi paljon pohjamateriaalia työn suunnittelu- sekä toimintavaiheeseeni.

2 KIPINÄ VANKILATYÖHÖN

Kiinnostukseni vankiladraamaa kohtaan on syntynyt jo vuosia sitten, kun olin työharjoittelussa psykiatrisessa sairaalassa. Olin tehnyt aikaisemman harjoittelujaksoson mielenterveys- ja päihdekuntoutujien toimintakeskuksessa, jossa työskentely poikkesi paljon sairaalan tavoista. Pidin toimintakeskuksessa vallitsevasta avoimuudesta hoitajien ja asiakkaiden välillä. Toimintakeskuksen tarkoituksena oli tukea asiakkaita heidän kuntoutumisen prosessissaan, työllistää heitä esimerkiksi puutöillä tai ruoanlaitolla, tärkeimpänä kuitenkin vallitsi yhdessä oleminen ja aito kuunteleminen. Siellä oli mahdollisuus viettää aikaa asiakkaan kanssa ja luoda asiakas – hoitaja suhteeseen luottamusta. Pidin paikasta ja työskentelytavasta paljon.

Menin toimintakeskuksen jälkeen työharjoitteluun psykiatriseen sairaalaan ja järkytyin siellä vallitsevasta laitosmaisuudesta. Sairaalassa työskentely oli hyvin erilaista toimintakeskukseen verrattuna. Ehkä alussa yritin hakea sieltä sitä samaa välitöntä ja rauhallista tunnelmaa, mutta nopeasti opin itsekkin siihen kiireeseen. Sairaalassa potilaan kohtaaminen oli hyvin erilainen. Vertaan sairaalassa tapahtuvia keskusteluja potilaan ja hoitajan välillä Kivimäen ja Kämäräisen Pro gradu-tutkielmasta löytämäni termiin ”monologinen dialogi.” Monologinen dialogi ei ole kiinnostunut vastauksista, kun taas dialogisessa dialogissa vastaukset ovat tärkeämpiä kuin kysymykset. (Kivimäki & Kämäräinen 2003, 8.) Mielestäni monologinen dialogi oli sairaalassa vallitsevampaa. Lääkkeiden jaot ja tarvittavat keskustelut potilaiden kanssa hoidettiin ja suoritettiin rutiininomaisesti ilman turhia jutusteluja. Silloin tiesin, että tällaista työtä minä en tahdo tehdä. Sairaalassa työskennellessäni en päässyt kertaakaan dialogiseen vuorovaikutussuhteeseen potilaiden tai työntekijöiden kanssa. Kaipasin työssäni ihmisen aitoa kuuntelemista, läsnäolemista ja sitä, että toinen ihminen tuntisi välittämisen. Ojanen lainaa kirjassaan ”Ohjauksesta oivallukseen” filosofi Martin Buberia(1993), ”Tarvitsen sinän tullakseni minäksi”(Ojanen 2001, 63) ja sitä minä tarvitsin.

Halusin edelleen työskennellä psyykkisesti sairaiden ja kuntoutujien parissa mutta eri keinoin. Harjoitteluajanani vein joskus potilaita erilaisiin ryhmiin. Kerran vein

yhden potilaan taideterapiaryhmään, ja kiinnostukseni heräsi. Taideterapiaryhmässä potilaat saivat käsitellä omia tunteitaan esimerkiksi maalaamalla tauluja. Kävin katsomassa potilaiden maalauksia ja häkellyin siitä, miten koskettavia ne olivat. Olen itse harrastanut teatteria yksitoista -vuotiaasta asti. Nähdessäni maalaukset kiinnostuin teatterin sekä draaman mahdollisesta kuntouttavasta ja terapeuttisesta merkityksestä. Annukka Häkämies avaa väitöskirjassaan ”Metodilla on merkitys – Muodolla on mieli” draamaterapia-käsitettä siten, että draamaterapiassa tarkastellaan nykyhetkeä sekä tulevaisuuden vaihtoehtoisia käyttäytymis- ja suhtautumistapoja. Draamaterapiassa ongelmia tai aihetta käsitellään roolien, myyttien, satujen tai tarinoiden kautta. (Häkämies 2007, 51.) Oma kokemukseni teatterista syvensi uskoa draaman terapeuttiseen vaikutukseen. Uskon, että roolin avulla pystyy tuomaan ulos asioita ja tunteita, joita ei omana itsenään uskaltaisi ilmaista.

Mielenterveyshoitotyössä yhtenä hoitomuotona käytetään psykoterapiaa. Psykoterapian tarkoituksena on psykologisin keinoin ja keskustelun avulla vaikuttaa potilaaseen. Psykoterapiassa pyritään lievittämään tai poistamaan ahdistusta ja masennusta sekä parantamaan toimintakykyä. (Lepola, Koponen, Leinonen, Joukamaa, Isohanni & Hakola 2002, 264.) Mielestäni tämä on hyvin tärkeä ja oleellinen hoitomuoto mielenterveyshoitotyössä, mutta kuten Adam Blatner toteaa kirjassaan ”Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja kuntoutuksessa”; ”Ihminen pyrkii luonnostaan ilmaisemaan tunteitaan ja ajatuksiaan toiminnallisesti, koska jonkin roolin kokeminen fyysisesti omassa ruumiissaan tuntuu täydemmältä; samalla se on voimakkaampi tahdon ilmaisu ja vahvistaa monipuolisemmin tietoisuutta omasta itsestään” (Blatner 1997, 14). Voin verrata tätä ihmisen ”toiminnan nälkää” (Moreno, 1985) näyttämöllä olemiseen. Kun roolihahmon täytyy tuntea vaikkapa vihaa, on helpompi saada itsestään vihan tunne ulos, kun tekee jotain konkreettista asiaa, esimerkiksi hakkaa puita. Omat kokemukseni teatterista, näyttelemisestä sekä draaman käytöstä hoitotyössä johdattivat minua kohti opinnäytetyöni ideaa. Sitä, miten kiinnostus mielenterveydeltään sairaiden parissa vaihtui vankilamiljööseen, en osaa tarkalleen sanoa. Ihmisen psyyke ja mieli sekä se, miten moni asia vaikuttaa ihmisen kasvuun ja hyvinvointiin, on aina kiehtonut minua salaperäisyytensä takia. Miten ihminen pystyy jopa itseltään salaamaan pahan olon. Kaikki tämä johti

siihen, että opinnäytetyökseni valitsin vankiladraaman. Se on loputon kiinnostus ihmistä kohtaan.

3 DRAAMATYÖPAJA

Opinnäytetyössäni käytän tekemistäni työpajoista termiä draamatyöpaja tai työpaja. Peilaan ajatuksiani draamatyöpajasta Ventolan ja Renlundin teokseen ”Draama ja teatteria yhteisössä”. Draamatyöpajalla tarkoitan ryhmää, jossa kaikki läsnäolijat ovat osallistujia. (Ventola & Renlund 2005, 60.) Työpajoissa tarkastelemme aiheita ”Tunteet ja naiseus” toiminnallisten menetelmien sekä roolityöskentelyn avulla. Toiminnallisissa menetelmissä työtapana on omien mielipiteiden ilmaisu erilaisin harjoituksin. (Ventola 2005, 87.) Roolityöskentelyllä tarkoitan sitä, että ryhmässä olijat valitsevat itselleen roolin, jonka avulla tutkitaan jotain tiettyä tilannetta, aihetta tai eri roolien välisiä suhteita.

Vertaan työpajoissani tekemiä havaintoja välillä myös näyttelemiseen esityksen valmistamisen yhteydessä. Seuraavassa kuvaan lyhyesti työpajoja suhteessa esityksen valmistamiseen sekä sitä, vaikuttaisiko nämä kaksi eri työtapaa osallistujien asenteisiin.

Työpajat perustuivat harjoitteisiin, yhdessä tekemiseen, keskusteluihin ja pohdintaan. Työpajoihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Olin suunnitellut työpajat siten, ettei osallistujamäärä vaikuttanut niiden toteuttamiseen. Uusilla osallistujilla oli mahdollisuus tulla mukaan ja toisaalta jäädä pois silloin kun haluaa. Työpajat erosivat esityksen valmistamisesta juuri vapaaehtoisuuden vuoksi. Esityksen valmistamisessa edellytetään osallistujien sitoutumista. Harjoituksia pidetään säännöllisesti ja kaikilla on yhteinen päämäärä, mitä kohti mennään. Tavoitteet työlle ovat selkeämmät. Tarkoituksena on valmistaa näytelmä esityskuntoon. Työpajoissa taas etenimme paja kerrallaan. Tein seuraavan pajasuunnitelman osallistujien toiveiden ja heiltä saamani palautteen avulla. Esityksen valmistamisessa roolihahmojen rakentaminen eroaa työpajoissa käyttämästäni roolityöskentelystä. Ventolan mukaan draamaprosessissa roolihenkilön kuvan syventäminen sekä ristiriitojen ja vastavoimien tutkiminen tapahtuu yleisesti. (Ventola 2005, 62.) Esityksen valmistamisessa taas yksilöllistä roolityötä korostetaan ja ohjataan eri tavalla.

Vaikka työpajat ja esityksen valmistaminen eroavat toisistaan, pidän yhteisöllisyyttä ja sosiokulttuurista innostamista tärkeänä molemmissa. Ventolaa lainaten, sosiokulttuurisessa innostamisessa (voimavaratyöskentelyssä) pyritään tukemaan sitä, että ihminen vaikeassakin elämäntilanteessa voisi toteuttaa itseään yhteisön jäsenenä ja ohjaamaan itse omaa kasvuaan. (Ventola 2005, 35.) Voisin ajatella esityksen valmistamisen vaikuttavan osallistujien asenteisiin siten, että heillä on tavoite jota kohti mennä. He tuntisivat itsensä tarpeellisiksi ja saisivat oman äänensä kuuluviin. Tällä voisi olla innostava vaikutus, joka voisi vaikuttaa myös työhön sitoutumiseen. Työpajoissa osallistujilla on mahdollisuus käsitellä omia tunteita, ajatuksia sekä asenteita. Heillä on mahdollisuus kokeilla eri rooleja ja pohtia sitä kautta näkemyksiään. Työpajojen vapaaehtoisuus korostuu vankilassa varmasti hyvänä asiana ja pitää prosessin heille mielekkäänä.

4 SIIVETTÖMÄN PERHOSEN MAHDOLLISUUS LENTÄÄ – DRAAMAA VANKILASSA

Tässä kappaleessa kerron vaihe vaiheelta opinnäytetyöni toiminnallisen vaiheen etenemisen.

4.1 Aloitus

Ennen yhteydenottoa vankilaan päätin valita kohderyhmäkseni naisvangit. Ajattelin ryhmän kohtaamisen, yhteyden luomisen ja luottamuksen syntymisen olevan helpompaa, jos meitä kaikkia yhdistäisi jo yksi asia: naiseus.

Otin yhteyttä Hämeenlinnan vankilan apulaisjohtajaan Susanna Schugkiin. Kerroin hänelle opinnäytetyöni ideasta ja sovimme tapaamisen heinäkuulle. Ennen tapaamista en tehnyt mitään tarkempia suunnitelmia itse työstä vankilassa. Halusin selvittää ensin, mitkä olisivat mahdollisuudet sekä mahdolliset esteet työlleni. Minua askarruttivat eniten vankilan säännöt: mitä vankilassa saa, tai ylipäätään on mahdollista tehdä? Lisäksi pohdin, minkälaisia tiloja vankilassa oli käytettävissä?

Päätimme tapaamisessa, että kohderyhmänä olisivat naistutkintavangit. Päätökseen johti muun muassa se, että tutkintavangeilla ei ole niin paljon järjestettyä toimintaa. Tutkintavankeudessa olevat eivät ole vielä saaneet tuomioita rikoksistaan, joten työlleni tuli lisää haasteita heidän tämänhetkisen elämäntilanteensa ja psyykkisen vointinsa myötä. Vapaaehtoisen osallistumisen takia oli epävarmaa, toteutuvatko työpajat ollenkaan.

Ennen työpajojen alkua sovimme, että vankilan työntekijät olisivat seuraamassa työpajoja. Ohjaajia oli kaksi ja he olivat vuorotellen seuraamassa pajoja, joten he pystyivät antamaan minulle palautteen työpajojen loputtua. Kerron palautteesta enemmän kappaleessa ”Vankilan työntekijöiden palaute”.

4.2 Ennakko-odotukset

Ennakko-odotukseni vankilasta sekä vangeista pohjautui paljolti elokuvaan. Kuvittelin vankien olevan ulkomuodoltaan samannäköisiä, tatuoituja, oranssihaalarisia isokokoisia naisia. Kaikki ennakkoluuloni eivät kuitenkaan perustuneet fyysiseen ulkomuotoon. Ennen ensimmäistä työpajaa mietin paljon sitä, millaisia ihmisiä he mahtavat olla. Millainen on rikoksen tehnyt, vankilassa oleva ihminen? Miten he suhtautuvat minuun? Miten minä suhtaudun heihin? Kiinnostuvatko he työpajoista? Minkälaisia harjoitteita voi tehdä?

Ennakko-odotuksiani lisäsi osittain myös rikosseuraamusesimiehen ennakko-odotukset työpajoja kohtaan. Hän toimi syksyllä 2009 Hämeenlinnan vankilassa vankeinhoitoesimiehenä. Vankeinhoitoesimies vastaa osaston vangeista, turvallisuudesta ja on osastolla työskentelevien vartijoiden esimies. Nykyään hänen virkanimikkeensä on rikosseuraamusesimies. Hänellä on 20 vuoden kokemus vankilatyöstä ja vankilassa käyntieni aikana sain häneltä paljon informaatiota. Opinnäytetyössäni tuon usein esille häneltä saamiani ajatuksia, jotka merkitsen lyhenteellä RS. Rikosseuraamusesimiehen ennakko-odotukset työpajoja kohtaan olivat myös varaukselliset, niin kuin omanikin.

”Voi olla vain, että porukka on hiukan tahmeaa laittamaan itseään peliin eli varaudu siihen. Vangit kun saattavat olla aika jokseenkin epäluuloisia sinua kohtaan mutta etenkin toisiaan kohtaan” (Ote RS sähköpostista 30.9.09).

”Epäilin vankien valmiuksia ja uskallusta ”panna itsensä peliin” ja siten tavallaan paljastaa itsensä toisten vankien edessä. Asettaa itsensä alttiiksi ”arvostelulle” ja ehkä tunnustaa oman haavoittuvuutensa. En uskonut että vangit, joiden on vaikea luottaa kehenkään, varsinkaan toisiin vankeihin, olisivat valmiita heittäytymään mukaan. Tämä onnistunut keikilu osoitti, että niitäkin vankeja löytyy, jotka uskaltavat” (Ote RS paltteesta 2.12.09).

Koen, että rikosseuraamusesimiehen ennakko-odotukset sekä omat ennakko-odotukseni saivat minut valmistautumaan tilanteeseen siten, että odotukset sille, mitä mahdollisesti tulee tapahtumaan, olivat hyvin avoimet. En odottanut työpajan onnistuvan täydellisesti, en odottanut heidän pitävän minusta, vaan valmistauduin oikeastaan pahimpaan mahdolliseen.

4.3 Tavoitteet

Koska aihe oli minulle niin uusi, oli vaikea asettaa kovin korkeita tavoitteita. En myöskään halunnut asettaa itselleni tai työlleni tavoitteita, jotka rajoittaisivat työpajojeni sisältöä. Halusin olla mahdollisimman avoin, jotta voisin ottaa huomioon osallistujien toiveet suunnitellessani työpajoja.

4.3.1 Tavoitealueet

1. Pää tavoitteena oli työpajojen toteutuminen.
2. Tavoitteena oli saavuttaa ryhmän luottamus sekä saada heidät osallistumaan.
3. Tavoitteena oli saada osallistujien ajatukset pois vankilaympäristöstä, joka johti virkistystavoitteeseen.
4. Tavoitteena oli antaa mahdollisuus tunteiden ilmaisuun sekä niiden käsittelemiseen.

4.3.2 Henkilökohtaiset tavoitteet

1. Tavoitteena oli omien ammatillisten rajojen etsiminen.
2. Oman ohjaajuuteni syventäminen.
3. Spontaanius. Spontaaniudella tässä yhteydessä tarkoitan läsnäoloa ja valmiutta työpajoissa tapahtuviin tilanteisiin.

Näitä tavoitteita voisin vielä syventää Taiteen tutkimus ja kulttuurintuntemus- luennon teatteri-ilmaisun ohjaajan ohjeita koskevilla muistiinpanoillani:

- Älä oleta mitään.
- Tilannejoustavuus.
- Etene ryhmän ehdoilla kohti omaa päämäärää.
- Anna tilaa hiljaisuudelle.
- Yritä ymmärtää.
- Hyväksy itsesi.
- Anna tilaa rauhallisuudelle.

(Kevät 2009, luentomuistiinpanot.)

4.4 Ajatuksiani ennen työpajoja

Ensimmäisessä työpajassa halusin luoda ryhmään tunteen siitä, että en ole tullut opettamaan heille mitään, vaan olen tullut oppimaan heiltä ja heidän kanssaan. Koin tärkeäksi korostaa sitä, että olen heidän kanssaan pohtimassa jotain aihetta, mikä kiinnostaa meitä kaikkia. Freire puhuu kirjassaan dialogisesta sekä antidialogisesta toiminnasta. Antidialogisessa toiminnassa minä olisin pyrkinyt valloittamaan ja ohjailemaan ryhmää omien tavoitteideni mukaisesti. Dialogisessa toiminnassa taas minun ja ryhmän välillä vallitsisi yhteistyö. (Freire 2005, 153,186.) Vaikka olin ryhmässä selkeästi ohjaaja, en kokenut olevani hallitsija. Freire sanoo, että dialoginen toiminta voi tapahtua ainoastaan tasavertaisessa suhteessa, vaikka henkilöt toimisivatkin eri tasoilla ja heillä olisi erilainen vastuu toiminnasta. (Freire 2005, 186.187.) Pohdin omassa työskentelyssäni sitä, missä kohdin dialogisuus on syntynyt ja missä taas olen itse toiminut antidialogisesti.

Luottamuksen syntyminen minun ja osallistujien välille tuntui suurelta haasteelta. Allan Owens kertoi luottamuksen syntyvän tasavertaisuudesta. Hän kertoi kunnioittavansa osallistujien elämäkokemusta. Owensin mukaan luottamuksen syntymistä voi tukea myös se, että on sopivasti jämäkkä omissa mielipiteissään. (Owens, haastattelu 6.8.09.) Jos olen kaikesta samaa mieltä kuin osallistujat, saattavat he ajatella, että heidänkin pitäisi olla samaa mieltä minun kanssani. Draama-työskentely on elämyksellistä juuri eri näkökulmien ja mielipiteiden ansiosta, ja draamassa on aina lupa epäonnistua.

Jäin kuitenkin pohtimaan monia mielessäni pyöriviä kysymyksiä laatiessani tavoitteita. Entä jos osallistujat kyseenalaistavat kaikki harjoitukset ja pitävät niitä täysin naurettavina? Osaanko itsekään perustella harjoitusten tärkeyttä? Osaanko johdattaa keskustelua? Osaanko perustella sitäkin, miksi tahdon tehdä juuri heidän kanssaan vankilassa opinnäytetyötä?

5 TYÖPAJAT

Tässä kappaleessa kerron jokaisesta viidestä työpajastani mielestäni tärkeimmät harjoitukset ja tuon esille työpajoissa tekemiäni havaintoja. Nostan esille myös työpajoihin osallistuneiden huomioita ja kokemuksia. Lähdemateriaalina käytän työpäiväkirjaani. Teoriapohjana osassa työpajojani olen käyttänyt Natalia Novitskyn kirjaa ”Kuntouttava sosiodraama”. Vertailen myös James Thompsonin teoksessaan ”Drama workshops for anger management and offending behaviour” käyttämiään ”Blagg!” – työpajan harjoitteita harjoitteisiin joita itse käytin. ”Blagg!” on vankiloille suunnattu työpaja joka on suunniteltu vuonna 1991–1992. Työpaja on toteutettu useissa eri vankiloissa ja ryhmissä. (Thompson 1999.)

5.1 Työpaja 1 - ”Mitä on draama?”

Minua jännitti paljon, kun vangit saapuivat ensimmäiseen työpajaan. Olin pohtinut paljon sitä, kättelenkö heitä. Pidin kättelemistä kuitenkin tärkeänä asiana tietynlaisen fyysisen lähestymisen kannalta, mutta tiesin, että fyysistä kontaktia otettaessa täytyy olla hyvin varovainen, oli kyseessä mikä ryhmä tahansa. Vankien tullessa huoneeseen huomasin heidän epävarmuutensa. Kättelin jokaista vankia ja tervehdin. Olen iloinen, että tein niin, koska uskoin sillä olevan ”jäättä särkevä” vaikutus aloitukseen. Jään särkemisellä tässä yhteydessä tarkoitan tietynlaisen muurin poistamista minun ja osallistujien väliltä. Osallistujia oli ensimmäisellä kerralla kolme.

Aloitin työpajan rauhallisesti. Pyysin heitä istumaan ja kerroin kuka olen ja mitä teen. Pystyin aistimaan tässä kohtaa heidän tarkkailevan minua. Blatner kertoo kirjassaan ryhmän tarpeestaan saada selville millainen ohjaaja on. Onko ohjaaja tuomitseva, teennäinen, autoritaarinen, joustava, huumorintajuinen vai puolustele-va. (Blatner 1997, 59)

Olin aikaisemmin lähettänyt vankilan ilmoitustaululle ilmoituksen draama-työpajasta. Kun kysyin osallistujilta, onko heillä tässä vaiheessa kysyttävää, yksi

heistä kysyi, *"Joo, mitä on draama?"* (Ohjaajan päiväkirja, 1.10.09.) Kysymys tuli täytenä yllätyksenä. En ollut laisinkaan osannut huomioida, että sana "draama" ei ole kaikille tuttu. Selitin draaman heille toiminnallisina harjoitteina. Thompson mainitsee kirjassaan, että on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millä nimellä työpajan esittelee. Thompson sanoo, että ryhmä voi suhtautua hyvinkin epäluuloisesti termiin "draama". "Draama" voi herättää mielikuvia stressaavista hetkistä koulussa, kun draamatunnilla on pitänyt teeskennellä olevansa puu. On tärkeää, ettei karkoita osallistujia ennen kuin varsinainen työpaja on edes alkanut. (Thompson 1999, 49.) Onneksi minun tapauksessani ryhmään osallistuneet olivat niin rohkeita, että uskalsivat tulla työpajaan sen nimestä huolimatta. Vaihdoin "Draama" termin heti ensimmäisen pajan jälkeen. Selitin tekemässäni ilmoituksessa työpajojen sisältöä hieman auki ja painotin sitä, että kenenkään ei tarvitse näytellä.

Tein työpajojen alussa hyvin selväksi sen, että kaikki työpajassa tehtävät harjoitteet perustuvat vapaaehtoisuuteen. Työpajoihin osallistuminen oli myös vapaaehtoista. Näitä edellä olevia sääntöjä kutsun draamasopimukseksi. Draamasopimus tehdään yleensä ensimmäisellä ryhmän tapaamiskerralla. Draamasopimus mahdollistaa sekä ohjaajalle että osallistujille oikeuden "pysäyttää draama". (Owens & Barber 2002, 10.) Tässä yhteydessä draamasopimus loi osallistujille sekä myös itselleni turvallisuuden tunteen siitä, että mikään ei ole pakollista. Halusin pitää osallistumisen vapaaehtoisena, koska tahdoin heidän tulevan pajoihin omasta tahdostaan ja mielenkiinnostaan. Myös dialogisuuden syntyminen välillemme tarvisi mielestäni sen, että heillä on vapaus valita. Kuten Freire kirjassaan mainitsee; "Aito osallisuus tuo mukanaan valinnan vapauden" (Freire 2005, 187).

Olin valmistautunut työpajaan henkisesti aika kauan. Olin tehnyt työpajalle rungon, joka olisi tukenani ensimmäisellä kerralla. En kuitenkaan halunnut orjallisesti noudata suunnitelmaani, koska pyrin havaitsemaan sitä, millaisiin harjoituksiin osallistujat olivat valmiita tulemaan mukaan. Halusin edetä ryhmän ehdoilla. En uskaltanut valita työpajaani kovinkaan fyysisiä ja leikkisiä harjoitteita, koska pelkäsin heidän suhtautumistaan sellaisiin. Owensin mukaan luottamus syntyy myös siitä, että harjoitteita tehdessä kukaan ei joudu tuntemaan itseään nolatuksi. (Owens, haastattelu 6.8.09.) Työpajan aihe oli "tunteet".

Tunteet -aiheeseen lähdettiin virittäytymään kysymyksillä. Olin kirjoittanut isoille papereille kysymyksiä tunteista. Nyt jälkepäin niitä tutkiessani olen tehnyt hyvin tärkeitä huomioita, jotka ohitin työpajojen aikana. Tunteiden käsittely olisi ollut heille hyvin tärkeää. Haluan tässä tuoda esiin tekemistämme harjoituksista tärkeimmät, jotka herättivät oman huomioni:

- Miksi tunteita on?

”Koska olemme inhimillisiä.” ”Voidaksemme jakaa ne.” ”Jos ei ole tunteita, olisimme kuin kiviä.”

- Missä tunteet tuntuvat ja miten ne näkyvät?

”Mielessä ja kehossa ovat tunteet. Ilmeinä, kehonkielenä, hyvinvointina ja pahoinvointina. Minun mielestä tunteet näkyvät ihmisen mielestä ja käytöksestä.” ”Vihanpurkauksena ja ilontunteina. Ne näkyvät silmissä ja kasvoissa.”

”Vatsassa, sydämessä ja hymynä.” (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.)

Vaikka osallistujia oli vain kolme, papereille tuli silti paljon vastauksia tunteista. Virittäytymistä jatkettiin tuoliväitteillä sekä kysymysjanalla. Molemmissa harjoituksissa esitin väitteitä tunteista. Tutkiessani vastauksia päiväkirjastani huomasin jälleen kerran tunteiden käsittelyn tärkeyden. Väitteiden perusteella kukaan heistä ei pysty ilmaisemaan tunteitaan avoimesti eikä myöskään osaa käsitellä omia tunteitaan. (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.)

Tunnepatsaissa oli tarkoituksena tehdä liikkumaton ja äänetön kuva tunteen herättämästä mielikuvasta. Heidän mielestään vaikeimmat tunteet olivat hämmästys ja pelko. Nämä siksi, koska ne kuuluivat negatiivisiin tunteisiin ja niitä yleensä peitelään. Helppoimmat tunteet näyttää olivat onnellinen ja levollinen, koska ne olivat positiivisia tunteita. He kokivat tämän harjoituksen erittäin vaikeaksi. Huomasin vaivaantuneisuuden heistä tämän harjoituksen aikana mutta halusin silti jatkaa. Uskoin tämän olevan sellainen, missä he pystyivät itse havaitsemaan vaikeuden näyttää tunteita ilmeellä tai eleellä. Kysyin lopussa heiltä, mikä teki harjoituksesta niin vaikean. Heistä yksi sanoi: *”No kun tuntui että naamalihakset eivät taipunut mihinkään.”* (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.) Yksi osallistujista oli sitä mieltä, että huojennus tunteena on helppo tunnistaa ja hän kertoi tarinan omasta elämästään, jossa oli tuntenut suurta huojennusta. Hän kuvaili tunteen näin; *”Kuin suuri kivi möykky olisi valahtanut koko vartalon läpi alas jalkoihin, siltä tuntui huojennus.”* (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.)

Mielenkiintoiseksi vertailukohteeksi tunnepatsaille tuli tunnejuna. Tunnejunassa osallistujat istuivat tuoleilla ja olivat olevinaan junassa. Annoin yhdelle osallistujalle tunteen, jota hän alkoi kasvattaa junassa, muut matkustajat reagoivat siihen haluamallaan tavalla. Otan esimerkiksi tässä yhden osallistujan tunteen, joka oli ilo. Hän meni junaan matkustajaksi ja hymyili itsekseen. Kesti kauan ennen kuin tapahtui mitään mutta en halunnut katkaista harjoitusta, koska minulla oli tunne, että jotain vielä tapahtuu. Osallistuja, jolla oli tunteena ilo, purskahti yhtäkkiä nauramaan ja nauru tarttui heti muihin matkustajiin. Naurua kesti jonkin aikaa, kunnes se laantui. Hetki oli todella hieno. Hetken se näytti siltä, että se kasvaa todella suureksi yhteiseksi nauruksi mutta laantui kuitenkin ennen sitä. Tässä kohtaa tavoitteeni ”anna tilaa hiljaisuudelle” toteutui hyvin. Hiljaisuus tällaisessa tilanteessa voi tuntua sietämättömältä. Ohjaajana minusta olisi voinut tuntua, että harjoitus on epäonnistunut. Olisin voinut myös pelätä osallistujien tylsistyvän ja sen vuoksi rikkoa hiljaisuuden tai keskeyttää harjoituksen. En kuitenkaan tehnyt sitä.

Purkaessamme harjoituksia kysyin heiltä tunnejunasta. Yksi osallistujista sanoi olevansa todella ihmeissään omasta nauruun purskahduksesta, kun yksi junassa alkoi nauraa, hän spontaanisti purskahti itsekkin nauruun. (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.) Koin tunnejuna-harjoituksen onnistuneen. Mielenkiintoista oli se, miten eri tavalla he pystyivät näyttämään tunteita, kun mukana oli jokin tilanne, ääni ja liike.

Työpajan loputtua kysyin heidän toiveitaan seuraavalle kerralle. He toivoivat, että voitaisiin käsitellä myös negatiivisia tunteita. Heille olisi ollut tärkeää päästä ilmaisemaan ja pohtimaan niitä ja niiden vaikutuksia, koska ilmeisesti heidän on todella vaikea ilmaista negatiivisia tunteita arkipäiväisessä elämässään. (Ohjaajan päiväkirja 1.10.09.) Koen tämän aika yleisenä piirteenä ihmisille. Negatiivisten tunteiden ilmaisu voi saada muissa ihmisissä aikaan vastustusta. Myös ihmisen oma miellyttämisen halu voi estää tunteiden ilmaisun ja oma itsetunto voi vaikuttaa kykyyn ilmaista tunteita. Huono itsetunto voi saada ihmisen pelkäämään hylätyksi tulemistä ja näin ollen hän alkaa miellyttää toista ihmistä ja silloin negatiiviset tunteet piilotetaan.

En silloin uskaltanut tarttua heidän toiveisiinsa syventää tunteiden tutkiskelua. Pohtiessani tätä asiaa jälkeinpäin tunnen tehneeni tässä kohtaa virheen työskentelyssäni. Mielestäni toimintani muuttui antidialogiseksi, koska minut valtasi pelko omasta kokemattomuudesta sekä toisaalta myös usko osallistujien kykyyn käsitellä tunteita. Dialogisuus ei tarkoita sitä, ettei toimintani voisi olla tavoitteellista ja päämäärätietoista. Dialogisen yhteistyön pitäisi lähteä kommunikaatiosta sekä toiminnasta, joka haastaa paitsi minut, myös ryhmän. Pelko ja toisen ihmisen aliarvioiminen estävät dialogisuuden syntymisen. En uskaltanut haastaa itseäni, enkä osallistujia. (Freire 2005.)

5.2 Työpaja 2 - ”Ravistelevia asioita”

Toinen työpaja yllätti minut osallistujamäärällään. Osallistujia oli kuusi. Rikosseuraamusesimiehen mukaan se tarkoitti sitä, että työpajoista oli pidetty. Hän sanoi, että osaston vangit kyllä kertovat toisilleen niin hyvät kuin huonotkin asiat. (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.) Koska ryhmässä oli uusia, kertosin draamasopimuksen ja teimme tutustumisharjoitteen.

Olin päättänyt myös hieman testata heidän leikkimielisyyttään ja olin valinnut yhdeksi aiheeseen virittäytymisen harjoitteeksi hedelmäsalaatti-harjoituksen.

Hedelmäsalaatissa istutaan ringissä ja yksi osallistujista jää ilman tuolia keskelle seisomaan. Keskellä oleva esittää väittämän, joka meidän työpajassa liittyi aiheeseen tunteet, ja samaa mieltä olevat nousevat tuolista ylös ja vaihtavat paikkaa. Se joka jää keskelle, esittää uuden väittämän.

Olen tyytyväinen, että uskalsin ottaa tämän harjoitteen, sillä uskon sen poistaneen jännitystä. Harjoitteessa joutui kuitenkin liikkumaan jonkin verran ja se oli hyvin leikkimielinen. Pidän hyvänä asiana myös sitä, että osallistujat saivat itse esittää väittämiä. Tällä tavoin he ehkä virittäytyivät paremmin aiheeseen, kun saivat keksiä väittämät omien ajatusten pohjalta. Thompson käyttää hedelmäsalaatin alkuperäistä versiota työpajassaan ”Blagg!”. Thompson sanoo harjoituksen kertovan jo heti työpajan alussa sen, että tämä työpaja ei ole vain heidän mielelleen, vaan koko keholle. (Thompson 1999, 50.) Itse olin todella varovainen ottaessani tämän

harjoitteen käyttöön. Ensimmäiselle työpajakerralle en uskaltanut edes ajatella ottavani näin ”leikkimielistä” harjoitetta, koska ajattelin heidän säikähtävän tai luulevan minun aliarvioivan heitä.

Tunneruutu -harjoitus:

Olin tehnyt lattiaan teipillä kuuden ruudun ruudukon. Jokaisessa ruudussa oli yksi tunne. Jokainen osallistuja asettui yhden ruudun päälle ja alkoi tuntea kyseistä tunnetta. Ruuduissa käytiin lyhyt dialogi vastapäätä olevan henkilön kanssa. Dialogin jälkeen vaihdettiin ruutua. (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09)

Osallistuin itse tähän harjoitukseen, koska tarvittiin parillinen määrä osallistujia, eikä yksi ryhmästä tahtonut osallistua. Toinen syy osallistumiseeni oli myös luottamuksen syntyminen minua kohtaan. Ajattelin oman heittäytymiseni harjoitukseen poistavan ohjaaja-vanki -asetelmaa myös uusien osallistujien mielestä. Koska olin itse harjoitteessa mukana, en kyennyt ulkopuolelta havainnoimaan tilannetta. Vankilan ohjaaja seurasi työpajaa sivusta. Hän kertoi huomioineensa tunneruutu -harjoituksesta sen, miten hyvin osallistujat olivat harjoitteessa mukana ja eläytyivät tunteisiin. Osallistujat itse kertoivat tunneruudukon ”rakastunut” ja ”surullinen” tunteiden olleen vaikeimpia. He sanoivat myös, että vähän aikaa pystyi esittämään tunnetta mutta sitten alkoi naurattaa. (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.) Ruudut olivat hyvin lähellä toisiaan, joten uskon sen vaikuttaneen harjoitukseen vaivaannuttavalla tavalla. Mielestäni toisen ihmisen kanssa vastakkain oleminen ja jonkin tunteen esittäminen on todella haastavaa, mutta he pärjäsivät todella hyvin. Jälkeenpäin olen pohtinut sitä, miksi heitä alkoi tämän harjoituksen aikana niin herkästi naurattaa. Uskon siinä vaikuttaneen monen asian. Ruudukossa syntynyt nauru on hyvin voinut johtua vaivaantuneisuudesta, koska toinen ihminen oli niin lähellä. Tunteiden ristiriitaisuus on voinut tuoda harjoitukseen humoristisia piirteitä. He eivät välttämättä ole tottuneet olemaan niin läheisessä kontaktissa toisen ihmisen kanssa, joten harjoitus on hyvinkin voinut synnyttää pelkoa ja vaivaantuneisuutta. Ihminen saattaa hyvin herkästi purkaa pelkoaan ja jännitystään naurun kautta.

Yksi osallistujista kertoi omista huomioistaan näin: *”Omituiselta tuntui keskustella kun toinen leijui rakastuneena pilvissä ja toinen häpesi niin, että ei saanut sanaa suustaan”* (Ote ohjaajan päiväkirjasta 8.10.09.) Heidän mielestään omaa tunnetilaa oli vaikea ylläpitää, jos toisen tunne oli ristiriidassa oman tunteen kanssa. Heidän mielestään negatiivista tunnetta oli vaikea piristää ja positiivinen tunne oli

helppo latistaa. Kysyessäni heiltä pystyisivätkö he näyttämään tunteitaan oikeassa elämässään yhtä avoimesti, yhden osallistujan vastaus oli naurun ja kauhistuksen sekainen; *”Ei varmasti pystyisi näyttämään tosielämässä tuolla tavalla!”* (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.) Myös muut osallistujat sanoivat olevansa samaa mieltä.

Seuraavaksi jaoin heidät kahteen ryhmään. Molemmissa ryhmissä oli kolme osallistujaa. Osallistujista yksi, joka ei ollut osallistunut kolmeen edellä mainittuun harjoitteeseen, osallistui tähän. He saivat omissa ryhmissään kertoa toisilleen jonkun keksityn tarinan tai tarinan omasta elämästään, missä heillä on ollut jonkinlainen ristiriitainen tilanne. Pyysin heitä valitsemaan yhden kertomistaan tarinoista. Annoin heille ohjeiksi päättää tarinan henkilöt, tilanne, ristiriita, mistä tilanne alkaa, mikä on keskikohta ja mihin se päättyy. He saivat itse valita tekevätkö liikkuvan kohtauksen, jossa on puhetta, liikkuvan kohtauksen ilman puhetta tai patsaskuvan tilanteesta. Missään vaiheessa en käyttänyt sanaa ”näytellä”. Ajattelin sen pelästyttävän tai nostavan epäonnistumisen tunnetta. Kumpikin ryhmä teki kohtauksen, jossa oli puhetta. Itse kohtauksien purku oli vaikeaa, koska tilanteet eivät jääneet mihinkään konfliktitilanteeseen eivätkä ne aiheuttaneet hirveästi keskustelua. Tässä tilanteessa ohjaajana toimin antialogisesti jälleen kerran. Pyrin omaan tavoitteeseeni manipuloimalla (Freire 2005, 163) heidät tekemään harjoitteen. Mielestäni tavoitteeni oli hyvä. Halusin saada heille uskallusta heittäytyä ja olon siitä, että he ovat hyviä. Kiertelin ohjeistuksen annossa, joka johti siihen, että kohtaukset epäonnistuivat purun kannalta. Olisin voinut olla rehellinen ja uskoa heidän halunsa tehdä itsenäisesti.

Kohtausten purkamisen sijaan pidin kuitenkin tärkeämpänä purkaa heidän roolityöskentelyään ja sitä miltä se heistä tuntui. Mielenkiintoista oli se, että yksi osallistujista ärsyyntyi siitä, että katsojat, joina toimivat toinen ryhmä, arvasivat väärin sen, mitä heidän kohtauksessaan tapahtui. Hänen mielestään katsojat olivat ärsyttäviä. Hän ei pitänyt siitä, että häntä kritisoitiin. (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.) Pidin tärkeänä pysähtyä hetkeksi keskustelemaan hänen kokemista tunteista. En tahtonut, että hänelle jää paha mieli, joten kysyin häneltä asiasta. Hän sanoi, että päinvastoin, hän oikein odottaa seuraavaa kertaa, että saisi tuntea jälleen yhtä voimakkaita tunteita. Hän toivoi, että kokeiltaisiin omia rajoja ja uskalletaisiin mennä normaalin käyttäytymisen ulkopuolelle ja tehtäisiin asioita, mitkä ”ravistelisi” heitä.

(Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.) Pohdittuani tuota tapahtumaa ajattelin, että vaikka hänellä olikin rooli, jonka taakse suojautua, ehkä hän silti koki katsojien arvaukset henkilökohtaisena hyökkäyksenä häntä vastaan. En tiedä erottiko hän siinä hetkessä sitä, että hän itsessään ei ollut arvostelun kohteena. Tunnistan tämän tunteen omasta kokemuksestani roolityöskentelyssä. Rooliin antaa itsestään aina jotain henkilökohtaista. Kauankin teatteria harrastaneella voi joskus olla vaikeaa ottaa palaute vastaan pelkästään roolityön kannalta. Oli kuitenkin hyvä, että yksi osallistujista reagoi näin. Huomasin siinä vaiheessa, että en ollut tarpeeksi selvästi selittänyt heille kohtauksen käsittelemisestä. Kerroin heille, että kohtauksien purkaminen ja niiden vieminen eteenpäin ei tarkoita sitä, että se olisi epäonnistunut. Yritämme sillä tavoin löytää uusia näkökulmia ja ehkä jonkinlaista ratkaisua tilanteeseen. Kuulin myöhemmin rikosseuraamusesimieheltä, että juuri tämä kyseinen nainen oli sanonut hänelle työpajan jälkeen, että *”hän ei olisi ikinä uskonut, että hänestä löytyy vielä tällaisia tunteita.”* Rikosseuraamusesimiehen mukaan tämä nainen oli yksi heistä, jonka hän ei olisi uskonut enää innostuvan mistään. Rikosseuraamusesimiehen mielestä hän oli jo luovuttanut elämässään, masentunut. (Ohjaajan päiväkirja 8.10.09.)

5.3 Työpaja 3 - ”Voisikohan presidentti armahtaa”

Kolmannessa työpajassa vaihdoin aiheen naiseuteen. Käsitelimme naisstereotyyppioita. Otimme stereotyyppioihin esimerkeiksi julkisuuden henkilöitä. Osallistujat saivat itse vapaasti kertoa mielipiteitään ja ehdotuksiaan, jotka kirjasin suoraan fläppitaululle. Käytin tässä vaiheessa paljon kaiutusta eli toistin kaiken mitä he sanoivat ja kirjoitin sen sellaisenaan taululle. Tein näin siksi, koska halusin heidän tuntevan tullessa kuulluksi ja huomioiduksi. Otin huomioon kaikkien ehdotukset ja toivoin muiden, hiljaisempienkin rohkaistuvan kertomaan mielipiteitään.

Olin tuonut mukaan asusterekvisiittaa, koska ajattelin sen helpottavan rooliin menemistä. Jokainen sai valita itselleen jonkin julkisuuden henkilön tai omasta mielestään stereotyyppisen roolihahmon. Sen jälkeen he saivat valita roolilleen jonkin asusteen. Tässä välissä tein draamasopimuksen. Säännöt olivat roolissa työskentelyn kannalta olennaiset. Kerroin heille, että kun he pitävät asustetta, jon-

ka olivat valinneet, he ovat roolissa ja kun he ovat omana itsenään, he ottavat asusteen pois. Tämä sopi kaikille osallistujille ja uskoin sen myös selkeyttävän asioita heille itselleenkin. Draamasopimuksen jälkeen he pukivat asusteen ylleen ja pyysin heitä esittäytymään yksitellen. Esille tuli hyvinkin yllättäviä rooleja. He olivat valinneet rooleikseen Miina Äkkijyrkän, Tarja Halosen, Piika Anelman ja Justiinan. Yksi naisista ei osallistunut tähän harjoitukseen.

Esittelykierroksen jälkeen pyysin heitä liikkumaan tilassa. Olin ajatellut johdattaa heitä roolityöskentelyyn mutta en ehtinyt antaa yhtään ohjeistusta, kun he menivät tilassa jo täysin rooliinsa eläytyneenä. En voinut kuin katsella sitä ja ihmetellä heidän kykyään eläytyä rooliin niin nopeasti. He olivat hetkessä ja ilman sopimusta luoneet myös roolihenkilöiden välisiä suhteita. Mielestäni tässä hetkessä heidän välillään vallitsi dialogisuus. Se, että he pystyivät toimimaan noin yhdessä, vaati jokaiselta toisen kuuntelua. Aina ei välttämättä edes pitkään toistensa kanssa toiminut ryhmä pääse vastaavanlaiseen yhteistyöhön. Ehkä he tässä vaiheessa alkoivat luottaa toisiinsa sekä minuun. Freire toteaa, että osallisuuden myötä voi alkaa luottamaan itseensä sekä johtajaan, kun toteaa johtajan sitoutuneisuuden ja aitouden (Freire 2005, 188).

Työpajaani varten tehty suunnitelma muuttui tässä vaiheessa. Olin niin innoissani heidän kyvystään eläytyä rooleihinsa, joten pyysin heitä tekemään kohtauksen. He saivat suunnitella sen yhdessä. En antanut heille muuta ohjeistusta, kuin tehdä lyhyt kohtaus, missä kaikki roolihenkilöt ovat osallisena jollain tavalla. Kohtausta käsitellessäni yksi osallistujista sanoi; *”Voisikohan presidentti armahtaa?”* En tietoisesti kommentoinut huomautusta mitenkään, koska en halunnut sen nousevan käsiteltäväksi asiaksi.

Kysyessäni osallistujilta palautetta pajan loputtua yksi heistä vastasi; *”Aika jännästi lähestytty nais-aihetta.”* (Ohjaajan päiväkirja 12.10.09) He toivoivat seuraavalle kerralle syvällisempää tutkiskelua nais-aiheesta. Naisroolit, jotka heitä kiinnostivat, olivat naiseus ja ystävyys, äiti, vaimo, sisko ja heidän väliset suhteet. (Ohjaajan päiväkirja 12.10.09.) Valitsemani lähestymistapa aiheeseen oli hyvin pinnallinen. Toimin tässä kohtaa taas antialogisesti omien pelkojeni takia. Muistelin myös ensimmäistä palaveriani vankilassa kesällä, kun mietimme mahdollisia aiheita.

Apulaisjohtajan mielestä kannatti välttää aiheita parisuhde, vanhemmuus ja äitiys. (Ohjaajan päiväkirja 20.7.09.) Olin itse silloin samaa mieltä ja pidin varsinkin äitiysaihetta hyvin haastavana itselleni. Ei ollut myöskään varmuutta, että yhdistäisikö aihe jokaista ryhmään osallistujaa.

5.4 Työpaja 4 - ”Taas se laittaa meidät näyttelemään.”

Neljännessä työpajassa oli kuusi osallistujaa, kaksi heistä oli uusia. Toinen uusista ei osallistunut pajan aikana yhteenkään harjoitukseen. Tämä pajakerta oli erilainen kuin aiemmat kerrat, koska noudatin tekemääni suunnitelmaa täysin. En vaihtanut harjoituksia enkä lisännyt niitä pajan aikana. Aiheena oli naiseus. Työpajasuunnitelmaani tehdessä käytin paljon apunani Novitskyn kirjasta löytämiäni menetelmiä. Sosiodraamassa käsitellään ohjaajan johdolla johonkin sosiaaliseen rooliin liittyvää ristiriitaa tai keskitytään ryhmälle yhteisiin teemoihin ja ongelmiin. (Novitsky 1989, 9) Novitskyn mukaan sosiodraama lisää ihmisen empatiakykyä. Erilaisissa rooleissa on mahdollisuus lisätä oman ja toisen käyttäytymisen ymmärtämistä. Sosiodraaman myötä myös itsetuntemus paranee. Kun ihminen kokee onnistumista omassa roolityöskentelyssään, usko itsensä ilmaisemiseen lisääntyy. Sosiodraamassa opetellaan puhumaan siitä, miltä minäkin hetkenä on tuntunut. (Novitsky 1989, 21.)

Olin keksinyt neljä kuviteltua tilannetta jotka luin heille. Tilanteet käsitelivät naisten välisiä suhteita sekä erilaisia arvoja. Tällä kertaa painotin alussa sitä, että näitä kohtauksia tullaan käsittelemään erilaisilla menetelmillä. He valitsivat yhdessä seuraavan tilanteen:

Neljä naista on ystäviä keskenään. Yksi naisista on tehnyt jotain, mikä on herättänyt keskustelua muiden naisten keskuudessa. Naiset puhuvat ystävänsä selän takana omista tuntemuksistaan häntä ja hänen tekoaan kohtaan. Lopuksi tämä yksi ystävästä voi ilmestyä lavalle ja onkin kuullut kaiken (Ohjaajan päiväkirja, 22.10.09).

Roolivalinnat olivat yllättäviä. Joukossamme oli Pietari Suuri, Kuningatar Elisabeth, Hitler ja Aleksanteri Suuri. Ajattelin, että näillä roolivalinnoilla he itse etäännyttivät kohtauksen pois läheltä itseään. Häkämiehen ajatuksia lainaten, etäännyttämisellä

tässä yhteydessä tarkoitan mahdollisuutta tutkia aihetta tai elämän ilmiöitä turvallisesti, omaa ja muiden osallistujien yksityisyyttä kunnioittaen. (Häkämies 2007, 50.) Pohtiessani enemmän heidän roolivalintojaan tuli mieleen ristiriita siinä, miten ne eroavat heidän tämänhetkisestä tilanteestaan. He ovat vankilaan joutuessaan menettäneet vapautensa, ja sen myötä itsemääräämisoikeus on huomattavasti vähentynyt. Rikosseuraamus esimiehen mukaan valvontahenkilökunta edustaa vangeille kontrolliyhteiskuntaa ja valvonnan rooli on vankia kohtaan rajoittava. (Ote RS palautteesta 2.12.09.) Mielestäni heidän valitsemansa roolit edustavat juuri tätä kontrolliyhteiskuntaa. Roolit ovat historiasta tunnettuja, niin hyvässä kuin pahassa. Heillä on ollut valtaa määrätä itsensä sekä monen muun asioita. Tuli mieleen, että olivatko heille keino purkaa tuntemuksiaan näitä rajoituksia vastaan, joita he ovat kohdanneet.

Kohtauksen aikana käytin kahta eri menetelmää kohtauksen katkaisemiseen tai syventämiseen.

1. Katkaisu: Tuon näyttämölle uuden roolin tai siirrän kohtausta eteen tai taaksepäin. (Novitsky s.29)
2. Syrjään puhuminen. Henkilö puhuu ääneen roolin sisäisiä ajatuksia, kokemuksia tai mielipiteitä minä - muodossa pää sivulle käännettynä. Kun draama jatkuu, muut toimivat ikään kuin eivät olisi kuulleet, mitä kyseinen henkilö yksinpuhelussaan ilmaisi. (Novitsky s. 29)

Tällä kertaa minulla oli enemmän aikaa tarkkailla heidän suhtautumistaan kohtauksien katkaisemiseen tai muokkaamiseen. Huomasin sen, mikä aikaisemmissa kohtauksissa oli jäänyt mietityttämään, että heillä oli tarve saada kontrolloida omaa rooliaan sekä kohtauksen etenemistä omasta mielestä mielekkääseen suuntaan. Menetelmän ”Syrjään puhuminen” aikana muiden roolihenkilöiden tulisi jäähmettyä paikalleen ja olla hiljaa koko sen ajan, kun valittu roolihenkilö käy yksinpuheluaan. He eivät millään suostuneet olemaan hiljaa sen aikana. He kävivät keskenään rooleissaan keskustelua supattamalla. Sanoin kolme kertaa heille, että heidän täytyy olla hiljaa tämän aikana. He vaikenivat hetkeksi mutta aloittivat jälleen. He reagoivat rooleissaan tämän yhden roolihenkilön puheeseen. Myös kohtauksen käsitteleminen ja sen vieminen eteenpäin oli heille vaikeaa, koska he halusivat koko ajan kommentoida esimerkiksi katsojilta tulleisiin ehdotuksiin roolihenkilöille. (Ohjaajan päiväkirja 22.10.09.) Mielestäni tämä on selkeä esimerkki antidialogisesta toiminnasta. Myös heidän valitsemansa roolit edustavat mielestäni antidialogisia johtajia.

Antialogisessa toiminnassa ihminen pyrkii valloittamaan muut ryhmässä toimivat mukautumaan omiin tavoitteisiin. Valloittaminen voi tapahtua alistavasti ja kovaotteisesti tai huolehtivasti ja hienovaraisesti. (Freire 2005, 153.) Mielestäni tässä tilanteessa jokainen toimi hieman antialogisesti muita kohtaan. Dialogisuus vaatii perustavanlaatuaista kommunikaatiota ennen kuin yhteistyö voi syntyä. (Freire 2005.) Tässä tilanteessa emme saavuttaneet sitä ollenkaan. Luulen, että tässä voisi myös olla kyse siitä, että he eivät ole tottuneet ryhmässä työskentelemiseen. Heille toisen huomioon ottaminen ja tilan antaminen ei välttämättä ole tuttu asia. Pohdin myös heidän roolivalintojen kautta tätä reaktiota. He pystyivät nopeasti eläytymään rooleihinsa, joten ehkä heidän siksi oli vaikea päästää siitä vallasta ja kontrollista irti, mitä heidän roolinsa heille asetti. Itselleni tilanne oli hämmentävä. En halunnut alkaa komentelemaan heitä, koska halusin tietynlaisen hauskuuden säilyvän tilanteessa. Ehkä pelkäsin ottaa selkeää auktoriteettiasemaa, koska en halunnut itselleni samaa roolia, mitä vartijat heille edustavat.

Kun saimme kohtauksen päätettyä, otimme roolipurun:

Rooleissa olijat voivat ensin jakaa tuntemuksiaan roolista käsin ja sitten vasta käsitellä omaa suhdetta rooliinsa. Tässä vaiheessa roolissa olija kertoo, mikä hänessä oli samanlaista, mikä erilaista kuin roolissa. Lisäksi hän voi kertoa, mitä kyseisestä roolista hän haluaa pitää itsellään ja mistä luopua. (Novitsky 1989, 27)

Novitskyn mukaan sosiodraamassa roolit voivat helposti jäädä ”päälle”, joten siksi on tärkeää, että he saavat ensin jakaa tuntemuksiaan roolista käsin ja vasta sitten käsitellä omaa suhdetta rooliin. (Novitsky 1989, 27) Pidän tärkeänä myös sitä, että he saivat valita minkä luonteenpiirteen pitäisivät itsellään ja mitä eivät haluaisi.

Huomasin kyllä, että neljännessä työpajassa uskalsin jo paljon enemmän antaa ohjeita ja uskalsin myös pitäytyä suunnitelmassa. En perääntynyt ohjeistuksissani, vaikka joku osallistujista sanoi vastaan tai kommentoi muutoksia. Olin jämäkkä. Tämä työpaja onnistui minun osaltani ehkä parhaiten. Olin valmistautunut hyvin ja uskalsin jo tehdä haastavampia harjoituksia niin itselleni kuin heillekin.

5.7 Työpaja 5 - ”Jäi hyvä mieli”

Teimme pajan alussa yhden toiminnallisen harjoitteen. Jaoin osallistujat kahteen ryhmään. Heitä oli tällä kertaa kuusi, yksi heistä ei osallistunut. Annoin ohjeen listata paperille ryhmän kanssa heidän tuntemuksiaan ja odotuksiaan ensimmäisestä pajasta viimeiseen pajaan. Sen jälkeen he saivat mieleisellään tavalla näyttää/kertoa sen muille. Jätin ohjeistuksen avoimeksi, koska halusin nähdä lähtisivätkö he tekemään esimerkiksi kohtausta vapaaehtoisesti. Puran heidän tekemät listaukset ja esitelmät tähän. Käytän paljon myös suoria lainauksia heidän kirjoituksistaan.

Ensimmäinen ryhmä:

”Tunteet ja ennakkoluulot paja-kerroista.”

”Naiseus – vaikea näytellä, eli pientä jännitystä.”

”Näytelmässä vahvana miesten ja naisten erot, ehkä mukana oma näkemys miesten hallitsevammasta asemasta naiseen verrattuna. Sivusta katselevat pitivät näytelmän seuraamisesta ja huomasivat sukupuolten välisen eron.” (Ohjaajan päiväkirja, osallistujien palaute, 29.10.09.)

Tämä ryhmä esitti pienen kohtauksen ja luki lopuksi kirjoittamansa asiat. Minulle se oli positiivinen yllätys, että he näyttivät ensin tuntemuksiaan esittämällä, koska tässä ryhmässä oli hieman ujompia. Laitan tähän loppuun vielä pienen pätkän heidän näkemyksestään naisten ja miesten eroista:

”Sopii miettiä jokaisen kohdallaan miten ulkopuoliset ihmiset suhtautuvat perheeseen, jossa nainen ns. määrää kaapin paikan. Tämä tarinahan olisi ollut aivan tavallinen ja normaali kaikin puolin varmasti monen mielestä, jos osapuolet olisivat olleet toisinpäin.” (Ohjaajan päiväkirja, osallistujien palaute, 29.10.09)

Toinen ryhmä:

”Tarina livarin päivästä.”

”-oudoksutti ja jännitti mitä paja pitää sisällään.”

”- Ylittivät odotukset ja oli hauskaa, jäi hyvä mieli.”

”- Ohjaaja mukava ja helposti lähestyttävä, suorastaan kiva.”

”- Tunteet monipuolistui, käsiteltiin myös negatiivisia tunteita.”

”- Erilaisia tunteita =juna, Erilaisia ilmeitä.”

”- Hauska, suru, ilo, hermostunut, hämmästynyt.” (Ohjaajan päiväkirja, osallistujien palaute, 29.10.09.)

Tässä ryhmässä oli kertoja sekä tarinan päähenkilö, livari. He halusivat näyttää vielä loppuun edellä listatut tunteet. Varsinkin hämmästynyt tunne oli se, mikä heille oli jäänyt mieleen. Lopussa yhteiset naurut sai aikaan se, kun livaria esittävä henkilö yritti tehdä hämmästyneen ilmeen.

Työpajan lopussa he tekivät viimeiset askartelut heidän kortteihinsa. Korttien tarkoitus oli jäädä heille muistoksi työpajoista. Kortteja täydennettiin jokaisen työpajan lopussa sen päivän tuntemuksien mukaisesti. Viimeisellä kerralla pyysin heitä kirjoittamaan jokaisen korttiin jotain positiivista. Olin työpajojen aikana havainnut heidän menevän aivan hämilleen, kun he saivat jotain positiivista palautetta. Muistan yhden kerran, kun yksi osallistujista alkoi nauraa hermostuneena. Kun kysyin häneltä mikä naurattaa, hän sanoi: ”*On niin mukava saada jotain positiivista palautetta*”. Kortit jäivät heille itselleen. Korteissa oli paljon positiivisia asioita, joiden toivon antavan heille jaksamista eteenpäin. Positiivisella palautteella on mielestäni yllättävän suuri voima.

6 OHJAAJANA VANKILATYÖSSÄ

Tässä luvussa pohdin teatteri-ilmaisun ohjaajan työskentelyä vankilassa. Pohdin mahdollisia haasteita sekä työpajojen merkitystä tuomalla esille osallistujien palautetta työpajoista.

6.1 Teatteri-ilmaisun ohjaajan osaaminen

Koen, että minulla teatteri-ilmaisun ohjaajana olisi riittävästi osaamista tehdä tällaista työtä. Nämä viisi työpajaa ovat avanneet itselleni paljon ideoita työn kehittämiseksi. Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksessa saamme paljon käytännön harjoitusta erilaisten ryhmien kanssa toimimisesta. Mielestäni opetuksessa painotetaan dialogisuuden syntymistä ohjaajan sekä ryhmän välillä. Tämä mahdollistaa teatteri-ilmaisun ohjaajan toimimisen hyvin laajalla työkentällä.

6.2 Kalterit esteenä draamatyöpajoille

Työpajojeni aikana huomasin asioita, jotka mahdollisesti voisivat olla esteenä vastaavanlaiselle työlle tulevaisuudessa. Ensimmäisenä otan esille sen, mikä varmasti tulee vastaan monessa muussakin työpaikassa, nimittäin raha. Kysyessäni rikosseuraamusesimieheltä näkeekö hän tällaisella työllä tulevaisuutta, hän vastasi:

”Haluaisin nähdä, epäilen vain onko vankeinhoidolla resursseja eli rahaa ostaa tämänkaltaista, koska uusien akuutimmat ja näkyvämmät tarpeet (esimerkiksi päihdehoito) tuntuvat aina menevän edelle” (Ote RS haastattelusta 2.12.09).

En kuitenkaan usko, että tällaisen toiminnan rahoittaminen olisi este, ennemminkin hidaste. Ehkä tällaista toimintaa voisi käyttää esimerkiksi juuri päihdehoidon tukena. Toinen työpajojani seuranneesta ohjaajasta kysyikin minulta, että saisivatko he käyttää joitakin näistä harjoitteista heidän miesvankiryhmässään.

Yhtenä haasteena suljetussa vankilassa on varmastikin se, että vankilan kaikki ovet ovat lukossa. Kokonaisvaltainen itsenäinen työskentely on mahdotonta. Ilman

vankilan henkilökuntaa ei pääse oikeastaan mihinkään, mikä tarkoittaa tietenkin sitä, että yksi työntekijöistä joutuu irrottautumaan omasta työpisteestään minun työni takia. Työpajoissa oman turvallisuuteni vuoksi on myös hyvä olla joku vankilan työntekijöistä. Jos työpajan aikana sattuisi jotain, minulla ei olisi riittävästi tietoa siitä, miten täytyisi toimia.

6.3 Perhosen lailla – Työpajojen merkitys vangeille

Olen tässä opinnäytetyössäni käyttänyt otsikoiden vertauskuvina perhosta. Se miksi mielikuva siivettömästä perhosta syntyi, oli työpajoihini osallistuneiden naisten ansiota. Viimeisen työpajan päätteeksi sain osallistujilta lahjan, joka oli virkattu perhonen. Mietin perhosen vertauskuvallista merkitystä työpajoihini osallistuneille. Ajattelin sen voivan tarkoittaa tämän opinnäytetyön otsikkoa, mikä on suora lainaus yhden osallistujan palautteesta; *”Eikä tuntenut hetkeäkään olevansa vanki”*. Pia Strandman kertoo kirjassa *”Taide keskellä elämää”*, taidekokemuksen parhaimmillaan olevan tunne-elämyksiä, uusia virikkeitä, luovuutta, erilaisuuden sietokykyä, ehkä hetken unohdusta sen hetkisestä olotilasta. (Bardy, Haapalainen, Isotalo & Korhonen 2007, 193.) Ehkä työpajat mahdollistivat pääsemään hetkeksi pois vankilan rutiineista sekä saamaan ajatukset pois vankilasta.

Työpajojen lopullista merkitystä on mahdotonta arvioida. Merkitystä osallistujille voi havainnoida heidän olemuksestaan, palautteestaan sekä vankilan työntekijöiden havaintojen perusteella. Mutta kokemus on aina kokijan, eikä sitä kukaan pysty arvottamaan. Strandman sanoo kaikessa taiteen kokemisessa olevan lähtökohdana kokijan oman, henkilökohtaisen taidekäsitelmän. Siksi taiteen merkitystä on vaikea selvittää. (Bardy 2007, 161.)

Kysyin Rikosseuraamusesimiehelle lähettämässäni palautekyselyssä, että huomasiko hän työpajoilla olleen vaikutusta vankeihin. Hän vastasi;

”Muutamat olivat todella iloisella mielellä ja odottivat seuraavaa kertaa innokkaasti. Varautuneinkin osallistui joka kerta kun se oli hänelle mahdollista. Uskon että nämä kerrat toivat iloisuutta vankilan rutiiniin ja pilkahduksen ulkopuolisesta maailmasta; kokemuksen toisenlaisesta elämästä ja mahdollisuuksista.” (Rikosseuraamusesimies, Ote palautekyselystä 2.12.09).

Tutkintavankeudessa oleville ei ole järjestettyä toimintaa kovinkaan paljon, joten tarvetta toiminnalle on. Juteltuani vankilan ohjaajan kanssa, hän sanoi työpajojen luovan mahdollisuuden ”tuulettaa tunteita.” (Ohjaajan päiväkirja.) Draaman avulla pystyimme luomaan tilan sekä tilanteen, missä osallistujat saivat kertoa tuntemuksistaan, joko roolin kautta tai omana itsenään.

Miksi sitten roolityöskentely kuntouttavassa mielessä olisi parempi kuin normaali keskusteleminen? Thompson kertoo kirjassaan, että vangeilla on ehkä ollut jokin tietty rooli koko heidän elämänsä ajan, jonka he ovat oppineet joltain roolimallilta. (Thompson 1999, 22.) Tästä voisi päätellä heidän olevan oman roolinsa ”vankeja”. Normaalista keskustelua käydessään he olisivat omassa roolissaan. Oma rooli, mitä ylläpitää ja jonka näyttää ulkopuolisille, ei ole niin helposti muutettavissa. Muutoksen saattaa estää ylpeys, itselleen rakennettu suojamuuri tai tietämättömyys siitä, että parhaimmillaan ihmisellä olisi monta eri roolia, joita voisi joustavasti vaihdella tilanteen mukaan. (Eri rooleilla tässä yhteydessä tarkoitan esimerkiksi äiti-, vaimo-, tytär- ja ystäväroolia.) Näin ollen voisi todeta, että roolityöskentely antaa heille vapauden kokeilla erilaisia rooleja sekä tutkia ja syventää omaa identiteettiään sen avulla. Työpajojen aikana he olivat roolissa ollessaan selkeästi innostuneimpia sekä avoimempia. Purettuamme roolit oli vapaamuotoisen keskustelun saavuttaminen kuitenkin vaikeampaa. Tämän perusteella voisin todeta, että draamatyöskentely harjaannuttaa heidän sosiaalisia taitojaan sekä ryhmätyöskentelyä ja toisen ihmisen kuuntelemista.

Toivon, että työpajat antoivat naisille toivoa. Ehkä perhonen oli vertauskuva siitä toivosta. Voisin ajatella työpajojen pidemmällä tähtäimellä antavan heille mahdollisuuden vapauteen. En tarkoita vapautta vankilasta, vaan vapautta omassa itsessään ja omissa ajatuksissaan.

Osallistujilta saamani palautteen mukaan he näkevät tällaisen toiminnan tarpeellisenä ja olisivat toivoneet jatkuvuutta pajoille.

6.4 Työpajoihin osallistuneiden palaute

Lähetin työpajoihin osallistuneille palautelomakkeet rikosseuraamusesimiehen välityksellä ensimmäisen työpajan jälkeen. Tavoitteena oli saada tietoon heidän mielipiteitään aiheesta sekä työpajasta. Käytin saamaani palautetta apuna seuraavaa kertaa valmistellessani. Kysymyksiä oli yhteensä seitsemän ja osallistujia ensimmäisellä kerralla kolme.

Ensimmäisen työpajan jälkeinen palaute:

Vastaukset olivat hyvin lyhyitä ja jokaiseen kysymykseen ei ollut vastattu. Kahden tunnin pituinen työpaja oli jokaisen mielestä sopivan pituinen.

Työpajassa hyvää?

” – Kokonaisuus, osiot, vetäjä. Tunnelma, aihe/aiheet. Monipuolinen. eikä tuntenut kertaakaan olevansa vanki.

” – Hyvä vetäjä ja hänen ansiostaan tunnelma oli välitön eikä tarvinnut jännittää. Erittäin positiivinen kokemus.”

” – Oli tosi mielenkiintoinen juttu eikä tarvinnut istua sellissä.”

Työpajassa huonoa?

” – Ei mikään.”

” – No ei mun mielestä ollut muu kuin se, että ei päässyt välillä tupakalle.”

Vapaa sana?

” – Kiitos miellyttävästä kokemuksesta! Hyvä olo minkä siitä sai, kestää pitkään.”

Palaute sai minuun lisää luottamusta ja toivoa siitä, että nämä viisi työpajaa voisivat olla heillekin yhtä positiivinen kokemus kuin minulle.

Kysyin heiltä palautetta suullisesti myös heti ensimmäisen pajan jälkeen: Yksi osallistujista kertoi, että osa ei ollut uskaltanut osallistua työpajaan, koska he pelkäsivät sitä, että joutuvat näyttelemään. Pelkoihin kuului myös se, että työpajoissa käsiteltäisiin todella syvällisiä asioita ja he joutuisivat paljastamaan itsestään jotain henkilökohtaista. He nostivat positiiviseksi asiaksi sen, että he pääsevät ennen muita kanttiinisiin koska osallistuivat työpajaan. Torstai oli heillä kanttiinipäivä ja se esti ensimmäisellä kerralla muutamaa vankia tulemasta työpajaan. Kanttiinipäivä oli heille tärkeä asia ja he odottivat sitä koko viikon.

Viimeisen työpajan jälkeen saamani palaute:

Palautteisiin vastattiin työpajan aikana. Vastaaajia oli viisi, yksi ei osallistunut. Kirjoitan tähän mielestäni merkittävimmät palautteet, osassa kysymyksistä on hyvin

samanlaisia vastauksia joita en näe tarpeelliseksi tähän kirjoittaa. Kysymyksiä oli yhteensä viisi. Kaksi osallistujaa, jotka olivat mukana jokaisessa pajassa, vastasivat kaikkiin kysymyksiin.

Työpajasta olen saanut?

” – Monenlaista uutta kokemusta, ymmärrystä ja myös sosiaalisia taitoja. Pintaan myös nousi oman elämän tunnesolmuja, joita ymmärsi toisella tavalla.”

” – Vaihtelua ja piristystä tylsään päivärytmiin.”

” – Vaihtelua ja miettimistä uusiin juttuihin.”

Tällaisen toiminnan pitäisi jatkua koska..

” – Moninkertalainen, syrjäytynyt, päihdeongelmainen oppii tunteista uutta, myös käsittelemään. Ennen kaikkea ymmärtämään ja antamaan tilan niille.”

” – Se virkistää vankien rutiineja, sekä auttaa käsittelemään omia tunteita.”

” – Rentouttava, laukaisee sisäistä stressiä.”

Työpajan aikana olen löytänyt itsestäni..

” – Pienen määrän jo unohtuneita juttuja ja tunteita.”

” – Ilon ja kyvyn iloita toisten kanssa. Erittäin tärkeää.”

” – Uskallan panna itseni alttiiksi näyttämällä tunteita, rohkeutta.”

” – Olen löytänyt itsestäni joitain uusia puolia.”

Työpajoissa hyvää oli..

” – Puhuminen, näytteleminen, asioiden käyminen läpi.”

” – Kaikki valikoimatta, myös tärkeää ohjaajan osaaminen.”

” – Monien mukaan lähtö eri asioihin.”

” – Ryhmän vetäjä erittäin mukava.”

” – Pajan vetäjä hyvä, aihealueet mielekkäitä, ei pakko osallistua jos ei huvittanut, voi vain katsella, ryhmätyö.”

Työpajassa huonoa kysymykseen kaksi oli kirjoittanut; *”Ei mikään.”* Muissa ei ollut vastausta.

Haluan vielä sanoa..

” – Kiitos oikein paljon kun sain osallistua!”

” – Suurkiitos rikkaasta kokemuksesta!”

” – Olisi voinut jatkua pitempään.”

” – Kiitos!”

Kaksi osallistujista oli kirjoittanut palautteisiin oman nimensä, pidin sitä suurena luottamuksen osoituksena. Nämä kaksi naista osallistuivat jokaiseen pajaan ja vastauksien perusteella uskon näiden viiden kerran tuoneen heille jotain uutta.

6.5 Vankilan työntekijöiden palaute

Pyysin työpajojani seuranneilta ohjaajilta palautetta omasta työskentelystäni. Käsittelem joiakin kohtia heidän antamasta palautteestaan ja reflektoin niiden kautta omaa oppimistani.

”Mielestämme ohjaaja oli heti aikaan ja paikkaan orientoitunut. Ympäristö ja osallistujat ovat erityinen ja haastava.”

Olin myös omasta mielestäni orientoitunut ympäristön haasteellisuuteen heti alusta alkaen. Vaikka minulla oli paljon ennako-odotuksia, en kokenut niistä olevan haittaa lopulliselle työskentelylleni vankilassa.

”Tehtävänannot erittäin selkeitä ja näytit myös omaa esimerkkiäsi niissä, mikä helpotti asian ymmärtämistä. Myös, kun jaoit materiaalia olit selkeä, muun muassa ei saa vielä katsoa. Selkeä kyseessä olevalle kohderyhmälle, koska kärsivällisyys ei välttämättä ole samaa luokkaa kuin normaalisti.”

Mielestäni olisin voinut joissakin tehtävänannoissa olla selkeämpi ja tarkempi. Esimerkiksi kohtausten käsittelemisestä olisi pitänyt osallistujille kertoa tarkemmin, koska heillä ei ollut aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisista menetelmistä. Oman esimerkin näyttäminen on minulle itselleni jonkinlainen apuväline ohjeistuksen antamisessa. Koen sen osittain hyvänä asiana sekä osana persoonaani. Kuitenkin minun täytyisi opetella enemmän luottamaan sanalliseen ilmaisemiseen kuin oman toiminnan avulla ”opettamiseen”.

”Jämäkkyyttä sinulla myös oli ja silmää vaihtuville tilanteille ja mielialoille. Et mennyt mukaan juttuihin, mitkä eivät ryhmään kuuluneet.”

Pohtiessani työpajojen kulkua yllätyin itsekin siitä, miten joustavasti pystyin muuttamaan suunnitelmaani. Olen joskus ollut niin sanotusti suunnitelman ”orja”. En ole kyennyt antamaan periksi ryhmässä tapahtuville muutoksille, vaan olen yrittänyt viedä läpi omaa suunnitelmaani. Koen onnistuneeni spontaaniuden sekä tilanjoustavuuden tavoitteissani. Pystyin olemaan läsnä ja vaihtamaan harjoituksia tilanteen mukaan. Tosin koen myös oman arkuuteni sekä pelkoni ensimmäisissä työpajoissa vaikuttaneen työpajojen sisällön muuttumiseen. Ehkä reagoin liiankin herkästi joissakin tilanteissa ja annoin periksi.

”Ryhmien ilmapiiri rento, osallistuva ja keskusteleva tehtävänantojen jälkeen. Mahdollisuus myös olla kommentoimatta tai osallistumatta harjoitukseen jos niin halusi. Tämä mahdollisuus lievensi pelkoa siitä, että aina on oltava aktiivinen. Huomioit kuitenkin aina kaikkia ryhmän aikana. Odotit vastauksia sopivan ajan ja sitten reippaasti eteenpäin, et siis sortunut siihen, että olisit ruvennut kaivelemaan liikaa vastauksia, ellei niitä spontaanisti tullut. Kaikenlaiset vastaukset hyväksyit ja myös kirjasit ne sellaisenaan fläppitaululle. Ryhmän toiminnan kannalta tärkeä asia, kukaan ei kokenut, että oma vastaus ei kelpaa.”

Olin hyvin tarkka siinä, että huomioin kaikkien vastaukset. Omien mielipiteiden sanominen ääneen voi olla hyvin suuri kynnyks, varsinkin jos itsetunto on huono. Halusin osallistujien saavan tunteen siitä, että mikä tahansa mielipide on oikea ja minä en ole arvottamassa heidän mielipiteitään. Tavoitteeni ”anna tilaa hiljaisuudelle” toteutui työpajoissa kautta linjan.

7 PALA HISTORIAA VANKILADRAAMASTA

Michael Balfour kertoo kirjassaan ”Draamaa vankilassa” (Theatre in prison theory and practise), että mahdollisesti ensimmäiset tallentamattomat draamahetket vankilassa tapahtuivat jo silloin, kun ensimmäinen vankila rakennettiin. (Balfour 2004, 1) On todisteita siitä, että 1870 luvulla on löydetty vangittujen intiaanien piirustuksia. Kerrotaan, että piirustuksia olisi löytynyt papereista jotka oli varastettu Yhdysvaltain maavoimille kuuluvista nahkakantisista vihoista. (Balfour 2004, 1) Balfour kertoo kirjassaan myös, että vankiladraaman ja taidetöiden huomattavia todisteita on löytynyt myös toisen maailmansodan aikana, keskitysleiriltä, slummeista, vankileireiltä ja kommunistien leirihallituksesta. (Balfour, 2001; Berghaus and Wolff, 1989; Berghaus 1996; Jelavich, 1993; Solzhenitsyn, 1975). Kuitenkaan teatteri ja taide ei näillä vankileireillä pystynyt pelastamaan ketään tulevalta kohtalolta. Mikään pala taidetta, esitykset tai hyvä runous ei suojellut käskyjä vastaan. On syytä kysyä, miksi intiaanit ottivat riskin tulla tapetuksi varastamalla paperia piirtämistä varten? Miksi nälkään nääntymäisillään oleva ihminen keskitysleirillä säästi ruokansa värimaalauksia varten? Teatterin ja taiteen merkitys yleensä käsitetään olevan viihdyttämistä tai koulutusta varten. Nämä kysymykset kuitenkin osoittavat ihmisen tarpeen luovuudelle olevan kuitenkin paljon suurempi. Näissä olosuhteissa, missä olisi ollut paljon helpompi antaa periksi kuin elätellä ajatuksia toivosta ja inhimillisyydestä, ihmiset ottivat riskin ja pakenivat luovuuden maailmaan. (Balfour 2004, 2)

Tuohon aikaan ei vankileireillä olevilla ihmisillä ollut mahdollisuutta toteuttaa luovuuden tarvettaan ilman pelkoa. Nykypäivänä asia on ihan toinen. Novitsky kertoo kirjassaan psykodraaman perustajan Jacob Levy Morenon työskennelleen jo vuonna 1930-luvulla naisrikollisten keskuudessa New Yorkissa. Moreno oli muodostanut naisista pienryhmiä, joiden työskentely oli tuottanut hyvää tulosta. Työskentely oli lisännyt naisten luottamusta omiin voimavaroihin ja muihin ihmisiin, ja tämä osaltansa oli parantanut naisten halua ja kykyä palata takaisin yhteiskunnan jäseniksi. (Novitsky 1989, 5)

Novitsky mainitsee kirjassaan myös Dorothy Heathcoten tehneen vuonna 1981 koulukotipoikien kanssa draamaa ”rikollisten viimeisestä aamusta ennen joutumista sähkötuoliin”. Draamassa Heathcote oli luonut vankilan vangeille, näin hän oli pystynyt näyttämään heille tunneperäisen kokemuksen kautta, mitä tietä nämä nuoret olivat valitsemassa monesta eri valintamahdollisuudesta. (Novitsky 1989, 5-6) Tässä draama mielestäni toimii opettavana ja herättävänä kokemuksena.

Novitsky itse on toiminut Suomessa ensimmäisen kokeiluryhmän ohjaajana yhdessä Leena Tarkiaisen kanssa Keravan nuorisovankilassa vuonna 1984. Vuodesta 1985 vuoteen 1988 Novitsky työskenteli psykologina Helsingin vankilan psykiatrisella osastolla ja ohjasi siellä sosiodraamaryhmiä. Hän on myös ohjannut yhdessä Sini Ahmavaaran kanssa sosiodraamaryhmiä Helsingin vankilassa. (Novitsky 1989, 34)

Vuonna 1992 Paul Heritage ja James Thompson perustivat Manchesterin yliopiston yhteyteen kriminaalihuoltolaitoksen tutkimus- ja kehittämiskeskuksen nimeltään TiPP (Theatre in prisons and probation). TiPP kuvaa itseään luovaksi keskuksiksi, joka tarjoaa alueellisia ja kansallisia taidehankkeita kriminaalihuolloseille. TiPP käyttää tärkeimpänä työskentelymuotonaan teatteria, jonka kautta he etsivät uusia lähestymistapoja kehittääkseen työtään. (TiPP)

Vuonna 2009 Vanajan avovankilan kahdeksan naisvankia työstivät yhdessä ohjaaja Hannele Martikaisen kanssa näytelmän ”Punahilkka”. He työstivät näytelmän improvisoimalla Punahilkka – sadun ympärille. Myös näytelmässä oleva dialogi on näyttelijöiden omaa. Hannele Martikaisen mukaan produktion yksi tärkeä tavoite oli kuntouttaminen. Hannele Martikainen myös uskoo teatteritoiminnan lisäävän vankien itsetuntemusta. (Marja-Riitta Vuorela 2009) (Rikosseuraamuslaitos 2009.)

Tämä lyhyt katsaus vankiladraamaan kertoo kuitenkin sen, että draamaa on käytetty jo vuosisatoja sitten. Draaman käyttömenetelmät ovat vain hieman muuttuneet aikojen kuluessa. Toivon, että draaman lisääminen vankiloihin olisi lisääntymässä tulevaisuudessa.

8 POHDINTA

Suunnitellessani työpajoja vankilaan en uskonut, että ne onnistuisivat näinkin hyvin. En uskaltanut tavoitella mitään suurempaa. Ajattelutapani muotoutui todella naiiviksi. En uskaltanut edes toivoa, että työpajoilla olisi vaikutusta osallistujiinkaan. En uskaltanut olettaa tai toivoa mitään vaan pyrin olemaan hyvin realistinen kaikessa. Nyt ajattelen, että kielsin itseltäni itselleni ominaisen ajattelutavan. Pohjimmiltani minä olen kuitenkin aina uskonut draaman terapeuttiseen vaikutukseen. Uskoni ihmiseen on myös säilynyt, muutamasta horjumisesta huolimatta. Freire sanoo kirjassaan, että jos osapuolet eivät usko saavuttavansa mitään, on heidän kohtaamisensa tyhjää ja merkityksetöntä, byrokraattista ja väsyttävää. (Freire 2005, 101.) Mielestäni se asenne mikä minulla oli työpajojen alussa, oli väärin osallistujia kohtaan. Voi toki olla, että he ajattelivat silloin samalla tavalla mutta selvää on, että se esti dialogisuuden syntymisen välillemme alussa. Koen, että saavutimme dialogisuuden työpajojemme aikana hetkittäin. Kun kohtaa ihmisen nöyränä, tasavertaisena ja uskoo ihmisen kykyyn muuttua ja luoda, voi saavuttaa dialogisuuden. Nämä työpajat olivat myös minulle itselleni matka tutkimaan omia ajatuksiani ja arvojani. Vaikka työpajoja oli vain viisi, koen niiden vaikuttaneen kehitykseeni niin ammatissa, kuin ihmisenä paljon.

8.1 Tavoitteiden toteutuminen

Opinnäytteeni yhtenä ajatuksena oli selvittää, kuinka teatteri-ilmaisun ohjaaja lähestyy itselleen vierasta työympäristöä sekä aihetta. Olen tämän työn aikana ker-tonut etenemisestäni vaihe vaiheelta. Mielestäni lähestyin uutta aihetta rohkeasti ja suoraviivaisesti. Olin avoin edessä oleville mahdollisuuksille sekä mahdotto-muuksille. Ei voinut oikeastaan olettaa mitään, kun ei ollut aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisesta työstä. Pohtiessani jälkeinpäin esivalmisteluja työssäni, olen havainnut paljon kehittämisalueita. Vaikka työpajat onnistuivatkin hyvin, olisin voi-nut tutustua paremmin alan kirjallisuuteen ennen työpajoja. Jälkeinpäin olen löytänyt sieltä paljon ideoita, mitä olisin mahdollisesti voinut tehdä. Työpajoihin olisi voinut rakentaa yhtenäisen linjan, vaikka osallistujamäärä olikin epäselvä. Ensimmä-

mäinen kerta olisi voinut olla lyhyt tapaaminen, missä olisi voinut tiedustella osallistujien toivomuksia aiheesta. Oma lähestymistapani oli enemmänkin tiedusteleva sekä havainnoiva, kuin tarkkaan rajattu suunnitelma. Koen kuitenkin onnistuneeni opinnäytetyössäni tämän lähestymistavan avulla. Nyt kun aiheesta ja ympäristöstä on vähän kokemusta, tekisin varmasti hieman tarkemmat suunnitelmat.

Päätavoitteeni työpajojen toteutumisesta onnistui. Olin valmistautunut siihen, että pajoihin ei välttämättä joka kerta tulisi osallistujia, mutta ensimmäisestä kerrasta lähtien osallistujamäärä vain nousi.

Mielestäni tavoitteeni saavuttaa ryhmän luottamus ja saada heidät osallistumaan onnistui yllättävän hyvin. Palautteen ja omien tuntemuksien perusteella voisin sanoa, että osa osallistujista luotti minuun ohjaajana. Luulen, että sellaista samantyyppistä luottamusta ei ehtinyt syntyä minun ja heidän välille, jotka tulivat vasta viimeisiin pajoihin. Osallistuminen harjoitteisiin oli yllättävän avointa. Toki ryhmässä oli melkein aina myös sellaisia, jotka eivät tahtoneet osallistua joihinkin harjoitteisiin. En pidä sitä kuitenkaan huonona asiana. Uskon, että katsojankin roolissa olevat saivat muutosta arkirutiineihinsa.

Palautteen perusteella voin myös todeta, että tavoitteeni saada ajatukset pois vankilaympäristöstä toteutui varmasti osittain. Epäilen sitä, että heidän tilanteeseensa voisi saada ajatukset kokonaan pois vankilaympäristöstä. Varmasti jotkin harjoituksista saa myös miettimään elämää vankilassa ja sen ulkopuolella. Työpajat kuitenkin mahdollistivat heille tilan käsitellä ja ilmaista tunteitaan.

Omiksi henkilökohtaisiksi tavoitteikseni olin asettanut omien ammatillisten rajojen etsimisen ja ohjaajuuteni syventämisen. Ylitin omat tavoitteeni jo oikeastaan siinä vaiheessa, kun päätin toteuttaa opinnäytteeni vankilassa. Ammatillisten rajojen etsimisessä minulla on vielä kehitettävää. Vaikka työpajoissa pidinkin huolen omasta intimiteetistäni, oli prosessi muuten hyvin merkittävä henkisesti. Minun täytyisi selvittää itselleni se, miten paljon annan työn vaikuttaa minuun itseäni ja omaan elämääni. Uskon tässä vaikuttaneen sen, että tämä ympäristö sekä kokemus olivat minulle täysin uusia ja erilaisia. Tämä opinnäyte oli minulle prosessi oman ohjaajuuteni syventämiseen. Olen oppinut paljon itsestäni. Teen tätä työtä

oman itseni sekä persoonani kautta, kun tunnistan itsessäni eri tunteita sekä asioita, pystyn soveltamaan niitä myös ammatillisesti.

Tavoitteeni olla tilanteessa spontaani onnistui useimmissa työpajoissa. Mielestäni tilanteessa on oikeasti läsnä silloin, kun ei ajattele olevansa spontaani. Ne hetket ohjaajan työssä ovat parhaimpia. Silloin myös ryhmän kanssa toimiminen tuntuu luontevalta ja mukavalta. Teatteri-ilmaisun ohjaajan ohjeista *”hyväksy itsesi”*, jotka asetin itselleni työni alussa tavoitteiksi, vaikuttaa paljon omaan spontaaniuteen ohjaustilanteessa. Ei voi olla spontaani, jos ajatukset ovat kääntyneet itseensä päin ja siihen tekeekö oikein, väärin, hyvin vai huonosti. Hyvin mielenkiintoista on se, että työpajoissa pystyin olemaan oma itseni ja hyväksymään itseni, mutta työpajojen ulkopuolella ajattelin juuri noita asioita. Ehkä se osittain kuuluu myös omaan reflektointiin. Tärkeää siinä on, että se pysyy työtä kehittävänä eikä sitä sortavana.

”Tilannejoustavuus” sivuaa hyvin paljon spontaanius-tavoitettani. Tilannejoustavuus työpajojeni yhteydessä toteutui mielestäni siten, että kykenin tekemään suunnitelmat pajoille tietämättä osallistujamäärää ennalta. Kykenin myös vaihtamaan harjoituksia työpajan aikana jos tilanne vaati sitä.

”Älä oletta mitään”. Minulla oli paljon ennakko-odotuksia. Mielestäni en silti oletta-
nut työpajoilta, osallistujilta tai työntekijöiltäkään mitään. Uskon oman kokematto-
muuteni vankilatyössä vaikuttaneen hyvin paljon siinä, että pystyin olemaan olet-
tamatta mitään.

Tavoite *”etene ryhmän ehdoilla kohti omaa päämäärää”* toteutui osittain. Työpajo-
jen aikana pyrin ottamaan huomioon heidän toiveensa. Jouduin kuitenkin rajoitta-
maan niiden toteuttamista käytännössä ottaen huomioon omat ammatilliset val-
miuteni.

”Anna tilaa hiljaisuudelle”. Tässä tavoitteessa onnistuin hyvin. Kykenin kestämään
hiljaiset hetket ilman, että olisin pyrkinyt täyttämään ne puheella. Annoin sopivasti
aikaa hiljaisuudelle.

”Yritä ymmärtää”. Koen, että jos en olisi ymmärtänyt heitä tai ympäristöä, eivät
työpajatkään olisi onnistuneet. Mielestäni onnistuin tässä tavoitteessa.

8.2 Vahvuudet ja heikkoudet

Mielestäni vankila oli työympäristönä haastava. Silti koen onnistuneeni hyvin tavoitteissani. Rauhallisuus, ryhmän kuunteleminen ja joustavuus ovat ehdottomasti vahvuuksiani. Vahvuksiini omaksun myös sen, että pystyn olemaan avoin ja epävarmuudestani huolimatta oma itseni kohdatessa uuden ryhmän. Uskon sen tekevän minusta helposti lähestyttävän. Heikkouksiini luettelin oman epävarmuuden sekä siitä johtuvan itseluottamuksen puutteen. Minun pitäisi luottaa enemmän itseäni sekä uskoa omaan työskentelyyni.

Saadessani osallistujilta ensimmäiset palautelomakkeet huomasin, kuinka paljon olin vähätellyt itseäni sekä omaa osaamistani. Olin hyvin hämmentynyt ja liikuttunut heidän positiivisesta palautteestaan minua kohtaan. Olen tämän prosessin aikana ymmärtänyt, että en pysty työskentelemään täysipainoisesti, jos vähätelen itseäni koko ajan. Aion tulevaisuudessa kiinnittää huomioni näihin asioihin kuitenkin tulematta ylpeäksi tai itseriittoiseksi.

8.3 Muutos minussa

Myös ajatukseni vankeja kohtaan muuttui tämän prosessin aikana todella paljon. Tiedän, että he ovat tehneet rikoksen. En vähättele heidän pahuuttaan tai ylistä heidän hyvyyttään sen enempää kuin kenenkään muunkaan. Oli hienoa huomata, että työpajojen aikana, niiden seinien sisäpuolella, me olimme kaikki vain naisia. Naisia, jotka eri taustoista huolimatta, pystyivät toimimaan yhdessä.

LÄHTEET

Julkaistut lähteet

- Balfour, M. 2004. Theatre in Prison theory and practise. Portland, USA: Intellect Books.
- Bardy, M. & Haapalainen, R. & Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007.
- Blatner, A. 1997. Toiminnalliset menetelmät terapiassa ja koulutuksessa. Suomen Morenoinstituutin julkaisusarja nro 2. Naantali: Resurssi.
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Häkämies, A. 2007. Metodilla on merkitys – Muodolla on mieli. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto paino OY - Juvenes Print.
- Kivimäki, H. & Kämäräinen, H. 2003. Keskustelun rakentuminen ja dialogisuus kahden psykoosipotilaan avoimen dialogin mallin mukaisissa hoitokokouksissa. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto. Psykologian laitos.
- Lepola, U. & Koponen, H. & Leinonen, E & Joukamaa, M. & Isohanni, M. & Hakola, P. 2002. Psykiatria. Porvoo: WSOY.
- Moreno, J.L. (toim.) 1946. Group Psychotherapy: A symposium. New York: Beacon House, Beacon.
- Moreno, J. L. 1977. Psychodrama. First Volume. Fourth edition with New Introduction. New York: Beacon House Inc.
- Novitsky, N. 1989. Kuntouttava sosiodraama. Helsinki: Valtion painatuskeskus, vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Ojanen, S. 2001. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Palmenia - kustannus.
- Owens, A. & Barber, K. 2002. Draamasuunnistus – Prosessidraaman arviointi ja reflektointi. Helsinki: Draamatyö.
- Strandman P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä? Teoksessa Bardy, M. & Haapalainen, R. & Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Helsinki: Nykyaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007.
- Thompson, J. 1999. Drama workshops for anger management and offending behaviour. London: Jessica Kingsley Publishers.

Ventola M. & Renlund M. 2005. Draamaa ja teatteria yhteisöissä. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Vuorela M. 2009. Unelmoija. Muru 20, 12–13. 16.5.2009.

Julkaisemattomat lähteet

Isotalus, M. 2009. Ohjaajan päiväkirja ja haastattelut.

Owens A. Draama- ja teatteriopintojen vanhempi lehtori ja draaman tarkastajan haastattelu 6.8.2009. Helsinki.

Ventola, M. 2009. Taiteen tutkimus ja kulttuurintuntemus. Luentomuistiinpanot. Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu. Taiteen yksikkö.

Sähköiset julkaisut

Rikosseuraamusvirasto tiedottaa 24.0.2009. Naisvankien teatteripilotissa susi jakaa Punahilkan unelman. Saatavissa: (<http://www.rikosseuraamus.fi/46189.htm>) Luettu 20.1.2010.

TiPP, Theatre in prison and probation. 1992. Saatavissa: (<http://www.tipp.org.uk/tipp/>) Luettu 20.1.2010